

zegglieden

Wanneer Guido Gezelle in 1884 in contact komt met Frans-Vlaanderen, is hij niet alleen al een bekend dichter, maar ook een 'zanter', een arenlezer. Reeds voor 1981, het jaar van de eerste jaargang van zijn tijdschrift *Loquela*, 'een blad voor eigen Vlaamsche taalliefhebberij en voor eigen Vlaamsche taalgeleerdheid', tekent hij uit de taal van West-Vlaanderen ongeboekte volkswoorden en gezegden op, om ze voor het nageslacht te bewaren.

Geen wonder dat hij later eveneens hart en oor te luisteren legt naar de taal van de sinds 1713, bij de Vrede Van Utrecht, afgescheiden Vlamingen in de Westhoek, die een ouder 'Vlaamsch' bewaarden dan in de rest van ons oude graafschap.

Als Gezelle in 1884 tot lid wordt verkozen van het Comité Flamand de France, bezoekt hij niet alleen trouw de vergaderingen, maar is hij al dadelijk van plan de grondslag te leggen van een apart blaadje, dat hij *Ons oud Vlaamsch* wil noemen en dat, naar hij zelf schrijft in een brief aan Johan Winkler, een *Loquela* zou zijn van de Frans-Vlamingen.

In 1884 komt dan het eerste nummer van dat blad van de persen van Ficherouille te Belle. Het bevat tevens de namen van 161 Franse intekenaren, in hoofdzaak priesters en leden van het Comité. Voor de leefbaarheid van Gezelle's initiatief bleek dat echter financieel niet voldoende.

Aan de tijd lag het niet. De taal in de Westhoek was toen nog meer dan springlevend. De pastoor preekte in de taal van zijn gelovigen, catechismusonderricht maakte gebruik van de volkstaal, de ouders gaven de volkstaal nog door aan hun nageslacht. De waard in de herberg begroette zijn klanten weliswaar in het Frans, maar richtte zich in het Vlaams tot zijn kinderen, en de landeigenaar sprak de oude taal nog met zijn pachters.

De oogst stond rijp op de akker. Wat ontbrak was de noodzakelijke geldelijke steun in de rug door de taalgenoten benoorden de grens. Er was nog geen Komitee voor Frans-Vlaanderen, en 'Vlaanderen' had 'het Waalsche wambuis', zoals Guido Gezelle in 1890 schreef, nog niet 'gescheurd'.

Toen dat Komitee eindelijk bestond, in 1947, had de tijd niet stilgestaan. Twee wereldoorlogen waren over het Westland heengeraasd; de taal van het voorgeslacht werd gaandeweg uit de kerk verbannen en aan de publieke verachting prijsgegeven.

Op dat dieptepunt kwam de West-Vlaming André Demedts; samen met Luc Verbeke besloot hij het tij te doen keren. Na de dood van Demedts nam o.m. Cyriel Moeyaert de fakkel over. Onvermoeibaar bezocht hij elke stad en elk dorp van de streek. Als l'abbé Moeyaert wist hij het vertrouwen van de mensen te winnen. Hij werd algemeen bekend en spoorde allen op die nog enige kennis van de oude taal hadden. Wat hij voor merkwaardigs hoorde, tekende hij op uit de volksmond in het Zuid-Vlaamse Westen. Vanaf 1982 spekte hij ermee zijn rubriek 'Ons oud Vlaams' in de *KFV-Mededeelingen*, het driemaandelijks tijdschrift van het Komitee voor Frans-Vlaanderen. Hij deed dit, naar hij zelf schreef, 'naar het voorbeeld van Guido Gezelle'.

Anderhalve eeuw na het eerste *Ons oud Vlaamsch* heeft Cyriel Moeyaert, als een Gezelle redivivus, ervoor gezorgd dat een initiatief, ontstaan uit het bezoeken van de vergaderingen van het Comité Flamand de France, weer ging leven en bloeien. In een tijd waarin de ouders de taal der grootouders niet meer doorgeven aan de kinderen, en die taal dus op sterven na dood is, heeft Cyriel Moeyaert een monument opgericht niet alleen voor levende mensen die de taal nog hebben meegekregen en ze nog koesteren, maar voor alle Vlamingen van de Westhoek en voor de generaties die hun zijn voorgegaan.

Dit Frans-Vlaamse woordenboek sluit aan bij een grote West-Vlaamse lexicografische traditie 'die met het leven in verband blijft'¹, die van deken L. L. de Bo en zijn *Westvlaamsch Idioticon* [1873], een niet genoeg te waarderen meesterwerk, en van Guido Gezelle met *Loquela*, het tijdschrift dat tot woordenboek werd omgewerkt en dat, met een voorbericht van J. Cracynest, tussen 1907 en 1909, bij L.J. Veen in Amsterdam verscheen. *Ons oud Vlaams* van Moeyaert, kruimels gevallen van een eens overvloedig gedekte dis, is het resultaat van dertig jaar luisteren naar mensen die de oude moedertaal nog beheersen. Het is, nu anderhalve eeuw na het initiatief van Gezelle, diens directe erfgenaam en brengt een oude droom tot leven. *Ons oud Vlaams* is de westelijke sluitsteen in een Westlandse woordenboektraditie, die van De Bo, Gezelle en Moeyaert: een nobel West-Vlaams driemanschap.

Warmond, april 2001

F. DE TOLLENAERE

VOORWOORD

Het woordenboek van het Nederlandse dialect in Frans-Vlaanderen is de neerslag van een halve eeuw taal sprokkelen. Deze taalsprokkelingen verschenen eerst in de rubriek *Frans-Vlaamse Taaltuin* in het tijdschrift *Ons Erfdeel*, daarna, vanaf 1982, in het tijdschrift *KFV-Mededelingen*, dat wordt uitgegeven door het Komitee voor Frans-Vlaanderen, in een door mij verzorgde rubriek met de titel *Ons Oud Vlaams*. Aan deze rubriek heeft dit woordenboek mede zijn naam te danken. Ruim twintig jaar geleden al spoorden F. de Tollenaere uit Warmond en Dirk Verbeke, de hoofdredacteur van de *KFV-Mededelingen*, mij aan om de taalsprokkelingen uit Frans-Vlaanderen te bundelen en te publiceren. Behalve het reeds gepubliceerde materiaal bevat het woordenboek ook het materiaal dat nog niet is uitgegeven.

Sinds Gezelles *Loquela* (Roeselare 1881-1895) en L.L. de Bo's *Westvlaamsch Idioticon* (1873), die al een groot deel van de Frans-Vlaamse woordenschat opgetekend hebben, is nog veel lexicografisch en taalkundig werk gepubliceerd over het Frans-Vlaams, vooral door W. Pée, V.F. Vanacker, P.C. Paardekooper en H. Ryckeboer, vooral dan in het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. We willen bovendien het *Dictionnaire Français-Flamand / Flamand-Français* van A. Fagoo, J. Sansen en Ph. Simon (1985) niet onvermeld laten. Ook de leerboeken van Jean-Paul Sepieter *Vlaamsch leeren* (1978) en van Jean-Louis Marteel, *Cours de Flamand. Het Vlaams dat men Oudders klappen* (1992) hebben hun bijdrage geleverd aan taalherleving in de regio Frans-Vlaanderen.

Zonder de stimulans van de hoofdredacteurs Jozef Deleu van *Ons Erfdeel* en Dirk Verbeke van de *KFV-Mededelingen* zou dit woordenboek niet zijn uitgegeven. Daarvoor ben ik hen zeer erkentelijk. Van harte bedank ik hier F. de Tollenaere die me met aanmoedigende raad en daad bijgestaan heeft. Hij heeft me ook moreel sterk gesteund. Ook Jan van Ormelingen die veel computerwerk verzet heeft bij het opmaken van dit lexicon, verdient m'n beste dank. Hij nam o.m. de redactie van de persoons- en plaatsnamen voor zijn rekening. Gijs van Ryckeghem zorgde voor de kaart van Frans-Vlaanderen met alle dorpen en steden waar zegslieden wonen of woonden. Dank ook aan Luc Ameel, de Poperingse kunstschilder en kunsttekenaer die de illustraties verzorgde in zijn eigen onvolprezen stijl.

Vooraf Dick Wortel, medewerker aan het Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL) te Leiden, ben ik bijzonder grote dank verschuldigd voor z'n grondige lexicografische en typografische bewerking, correcties, aanvullingen, goede suggesties en zijn onbegrensde dienstvaardigheid. Ik dank ook Jan Vonk die de correctie van de tekst van het woordenboek voor zijn rekening nam. F. Debrabandere heeft mij met raad en daad en royale vriendelijkheid talloze keren bijgestaan. Vooraf is het hele woordenboek door hem en Hugo Ryckeboer kritisch doorgelezen.

¹C.G.N.de Vooyo, in *De Nieuwe Taalgids* 4, 1907, 107.

Zij hebben allerlei wenken geformuleerd inzake spelling, interpretatie en verklaring van de woorden. Zij lasten ook de talrijke verwijzingen in naar het *West-Vlaams Etymologisch Woordenboek* en naar het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*. Hugo Ryckeboer heeft bovendien de spelling van de dialectische trefwoorden genormaliseerd naar het Nederlands en de uitspraak van de lemma's weergegeven in het internationaal fonetisch schrift, het zogenoemde IPA. Eric Duvoskeldt heeft de Franse vertaling van de trefwoorden grondig gecontroleerd en vaak een verwijzing naar het streekeigen Picardisch ingelast. Deze taalkundigen verleenden met overtuiging hun medewerking vanwege hun erkenning van de taalhistorische waarde van het Frans-Vlaams dat nog zoveel levende restanten bevat van vroegere, soms zelfs nog van middeleeuwse taalfasen van de Nederlandse taal. Zij achtten de uitgave van mijn taalsprokkelingen in de vorm van een woordenboek daarom van groot belang ten behoeve van verder wetenschappelijk onderzoek.

De talrijke Vlamingen en Nederlanders wil ik ook bedanken die met sympathie gereageerd hebben op mijn taalrubriekjes en dat vaak met grondige kennis en inzicht.

Alle zegslieden die met hun woordenschat aan het woordenboek hebben bijgedragen, hielden en houden van hun taal. Ook voor hen was het een plezier om in hun doorgaans nog rijke woordenschat en in hun ruime voorraad spreekwoorden en zegswijzen te snuffelen. Altijd weer verbaasde het dat ze zo trefzeker wisten of zij dit of dat woord en deze of gene uitdrukking kennen en gebruiken. Hun taal is nog lang niet dood. Ik bewaar de beste herinneringen aan hen met wie ik veel aangename en vriendschappelijke uurtjes doorgebracht heb. Twee medewerkers gedenk ik hier piëteitvol vanwege de ongelooflijk rijke kennis van hun streektaal en hun taalgevoeligheid: Elisabeth Rousseau uit Zermezele en Lucienne David uit Winnezele, de moeder van Jaak Fermat, die mij zelf ook vaak behulpzaam was in mijn opsporingen.

Hopelijk zal het Nederlands dat nu aan de universiteiten en in vele basis- en middelbare scholen onderwezen wordt, samen met de cursussen van het Komitee voor Frans-Vlaanderen en de verschillende steeds aangroeiende cursussen Vlaams een flinke rem betekenen op de ondergang van deze unieke en onvervangbare cultuurschat die hun geliefde taal van de Frans-Vlamingen in wenen is.

Sint-Jan-ter-Biezen, februari 2005

C. MOEYAERT

I. IETS OVER DE OPZET VAN DIT LEXICON

Het Vlaams van Frans-Vlaanderen is ontegensprekelijk West-Vlaams. Wat betreft de woordenschat, uitspraak en in mindere mate syntaxis valt het in grote mate samen met het dialect van de West-Vlaamse Westhoek (de streek rond Veurne, Ieper, Poperinge), maar toch ook met dat van de kust, vgl. Desnerck, *Oostends Woordenboek*, waar ook heel veel overeenkomsten met het Frans-Vlaams op te merken vallen.

Dit lexicon is geen volledig woordenboek van de Frans-Vlaamse dialectwoordenschat. We hebben ons bij onze taalsprokkelingen in principe beperkt tot het eigen idioom van de Westhoek in Frankrijk, zowel wat woordgebruik als uitspraak betreft. Ook oude West-Vlaamse woorden die in West-Vlaanderen zo goed als uitgestorven zijn, kregen een plaats in ons lexicon. Toch hebben we ten behoeve van de gebruiker die geen West-Vlaams kent, nogal wat West-Vlaamse woorden als lemma opgenomen, omdat die in voorbeeldzinnen bij andere lemma's voorkwamen. Dit om te voorkomen dat niet-West-Vlamingen sommige citaten helemaal niet zouden begrijpen. Tenslotte is het meeste West-Vlaams ook bekend in Frans-Vlaanderen. Op te merken valt toch dat een aantal dorpen langs de grens in West-Vlaanderen er een taal en uitspraak op nahouden die veel overeenkomst vertoont met het typisch Frans-Vlaamse dialect aan de overkant. Maar bij die West-Vlamingen van de Belgische Westhoek zijn in de laatste decennia nogal wat oude woorden en uitspraakeigenaardigheden verdwenen, die nu alleen nog in de Franse Westhoek in zwang zijn. Een voorbeeld hiervan is het typische onderscheid tussen *e bitje* en *e luitje*, dat in de West-Vlaamse Westhoek sterk verouderd is. De verwijzingen naar De Bo's *Westvlaamsch Idioticon* zijn het gevolg van het feit dat hij zoveel woorden uit Frans-Vlaanderen in zijn woordenboek opgenomen heeft, maar ook omdat bepaalde woorden in De Bo's – de eerste druk van zijn *Idioticon* is van 1873 – tijd er nog gangbaar waren, maar nu, ruim een eeuw later, niet of bijna niet meer. Tenslotte is de grens inzake woordgebruik van woord tot woord verschillend, en die grens valt slechts in een beperkt aantal gevallen samen met de rijksgrens, zoals de woordkaarten in het *WVD* vaak aantonen.

Inrichting

Bij het schrijven van een woordenboek (de lexicografie), maakt men een onderscheid tussen de macro- en de microstructuur. De macrostructuur behelst de selectie van de woordverzameling en de wijze waarop ze wordt ingedeeld en voorgesteld, in dit geval alfabetisering per trefwoord. In de microstructuur is het *lemma-artikel* het belangrijkste bestanddeel. Hierin vindt de gebruiker alle informatie over een bepaald woord. Een artikel begint altijd met het *trefwoord* of het *lemma*, dat zich typografisch onderscheidt door **vet** in dit woordenboek, in andere woordenboeken wordt het lemma wel eens in hoofdletters gezet. Een artikel kent een strenge indeling. Het eerste deel is het z.g. *kopje*, waarin behalve het trefwoord ook taalkundige, morfologische en etymologische gegevens staan. Na het kopje volgt de betekenis, eventueel meerdere betekenissen, die elk een nummer krijgen in de vorm 1), 2), 3) enzovoorts. Soms kunnen die betekenissen op hun beurt weer worden onderverdeeld, namelijk met a), b), c) enzovoorts. **Vaste verbindingen en uitdrukkingen** worden beschreven in een z.g. *schrappje*, dat **altijd is aangegeven door middel van een kastlijntje of liggend streepje (-)**. Wanneer een lemma ook voorkomt als tweede deel van een samenstelling, dan wordt die samenstelling aan het eind van het artikel genoemd met de verwijzing *zie dat woord of zie die woorden*.

Homoniemen zijn gelijkkluidende of gelijk gespelde woorden met een verschillende betekenis of die behoren tot een andere woordsoort, bijvoorbeeld *goed*, dat zowel als zn. als bn. voorkomt.

De verschillende homoniemen zijn aangegeven met Romeinse cijfers en zijn vetgedrukt als **I**, **II**) enzovoorts. Hun gemeenschappelijke elementen staan direct achter het trefwoord.

Een artikel van dit woordenboek is verdeeld in twee stukken: een deel voor het z.g. hekje (||) en een deel daarna. In het eerste deel volgt op het vetgedrukte trefwoord tussen vierkante haken de uitspraak in internationaal fonetisch schrift (IPA – waarover hieronder meer) het geslacht en waar nodig de meervoudsvorm. Vervolgens informatie over de geschiedenis van het woord, de etymologie, waarin de Middelnederlandse vorm en eventueel ook verwijzingen naar oudere woordenboeken. Daarna wordt de betekenis opgegeven in het Nederlands en direct cursief gedrukt in het Frans, soms ook in het aangrenzende Picardisch. Ten slotte volgen dan de verwijzingen naar andere dialectwoordenboeken, waarbij wij ons hebben beperkt tot het *West-Vlaams Etymologisch Woordenboek* van F. Debrabandere, afgekort als *WVEW*, en het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten*, afgekort als *WVD*. Ook andere dialectwoordenboeken zijn gebruikt zoals het hierboven genoemde *West-Vlaams idioticon* van De Bo, de *Loquela* van Gezelle en andere dialectwoordenboeken die zijn verantwoord in de hieronder staande literatuurlijst.

De presentatie van de dialectteksten in het woordenboek vertoont enige verscheidenheid, die het gevolg is van de ontstaansgeschiedenis. Aanvankelijk is door C. Moeyaert een eigen uitspraakspelling ontworpen. De voorbeeldzinnen na het hekje staan in deze spelling. Ze wordt hieronder volledig beschreven. Vóór het hekje staan achtereenvolgens het trefwoord in een vernederlandsste spelling, en de uitspraak in de fonetische spelling van de *International Phonetic Association* (IPA). Over elk van beide een woordje uitleg.

Het trefwoord

De trefwoorden zijn dialectwoorden. Maar ter wille van de herkenbaarheid voor de Nederlandstalige lezer en tegelijk ook om aan te sluiten bij andere Nederlandse varianten, worden ze gespeld volgens de Nederlandse spelling. Wel worden de morfologische kenmerken van het dialectwoord bewaard, bv. de eind-*e* bij heel wat substantieven, zowel traditioneel mannelijke en onzijdige als vrouwelijke. Waar de fonologische verhouding tot het AN regelmatig en voorspelbaar is, wordt gespeld alsof het dialectwoord een Nederlands woord was. Veel Frans-Vlaamse woorden met korte *uu* [y] en *ie* [i] b.v. beantwoorden aan de Mnl. uitspraak met lange [y:] en [i:] en aan de modern Nederlandse woorden met *ui* en *ij*. Ze worden ook als zodanig gespeld, b.v. *zuipen* of *kijken*.

Een andere regelmatige alternatie tussen Nederlands en Frans- (West-)Vlaams, die niet in de spelling van de trefwoorden wordt weergegeven is de sluiting met een of twee graden van korte *o*, *e*, *i* vóór *n* + consonant tot respectievelijk *oe* [u] en *ie* [i], b.v. in: *onder*, *onmeugelijke*, *schenken*, *denken*, *wenken*, *drinken*, *zinderen*, *zingen*, *pinte* e.d.m.

Bij onvoorspelbare klankalternaties, b.v. de spontane palatalisatie, die van woord tot woord kan verschillen, wordt de dialectuitspraak vertrefwoord, dus *butter* en *veugel*. Soms wordt een corresponderend AN-woord opgenomen met een verwijzing, b.v. *schotel*, zie *schottel*. Bij andere onvoorspelbare klankveranderingen, zoals ronding of ontronding, wordt bij voorkeur de dialectvorm als ingang vermeld, b.v. *sobbelen*, *ruipe*, *puipe*, *wuif* voor *subbelen*, *rijpe*, *pijpe*, *wijf*. Daarbij staat de taalhistorisch meest originele vorm vooraan (en niet de alfabetisch eerstkomende). Sommige van die klankveranderingen zijn algemeen West-Vlaams, andere beperken zich tot de Westhoek en sommige alleen tot Frans-Vlaanderen. Bij de vernederlandsste vorm wordt naar de dialectvorm verwezen, b.v. *subbelen*, zie *sobbelen*; *zwijn*, zie *zwin*. Een achtervoegsel *-lijke* wordt ook met *ij* geschreven, al is de uitspraak in de regel [-lek].

De korte [i] in open lettergreep uit een Romaans of Frans woord, wordt *i* geschreven: *liter*, *fisjouw*, *fuzike*, in gesloten lettergreep met *ie*: *friet*, mv. ook *frieten* of *friets*.

Gevalen van regelmatige vocaalverkorting en begeleidende vocaalverkleuring worden in de trefwoorden niet weergegeven, tenzij wanneer het om alleenstaande woorden gaat, die uit een paradigma van verbuiging, vervoeging of diminuering niet of nauwelijks te herkennen zijn. Dus

wel *broodmande* of *grootmoeder* en niet 'brommande' of 'grutmoeder'; maar wel *blunkel* uit bloemkool, dat opgenomen wordt met een verwijzing: bloemkool, zie *blunkel*.

Het onderscheid tussen een lange of diftongische uitspraak van de lange [e:] en [o:] (de vroegere zachtlange *e* en *o*) en de tweeklank [e.ə] en [o.ə], (de vroegere scherplange *ee* en *oo*) wordt in de spelling van de trefwoorden niet aangehouden, zoals in oudere geschriften (ook in Nederland en Vlaanderen tot 1946) de regel was. Ter wille van de herkenbaarheid voor de Nederlandstalige lezer en ook omdat de uitspraak in Frans-Vlaanderen niet altijd nog de historische verdeling volgt en van streek tot streek of van woord tot woord kan verschillen, wordt in open lettergreep een enkele *e* en *o* geschreven. Er is nl. een tendens, vooral in het zuiden en westen van Frans-Vlaanderen om de scherplange als zachtlang uit te spreken, (toevallig) zoals in het Algemeen Nederlands.

De uitspr. *sj* [ʃ] wordt weergegeven met *sch* (*schieten*), tenzij wanneer die is overgenomen van een Frans woord met *ch*, dan wordt *sj* geschreven, b.v. *marsjan* uit *marband*. De wegval van *r* voor *s*, *z* in de uitspraak is algemeen, daarom wordt die *r* wel geschreven *darschen*, *burzel*, soms tussen haakjes.

De intervocaal uitgevallen *d* in b.v. *aanleden*, *kleden* [anle.ən, 'kle.ən] wordt wel geschreven, omdat ze in de vervoegde vormen wel weer te voorschijn treedt en zodoende wel door het interne woordbeeld van de dialectspreker te herkennen is.

De fonetische documentatie in IPA

De fonetische documentatie in IPA stelt de niet-West-Vlaamse of niet-Nederlandstalige lezer in staat zich een beeld te vormen van de dialectische uitspraak in Frans-Vlaanderen. Toch moet ze beschouwd worden als een 'broad transcription'. Alleen als er opmerkelijke en duidelijk regionaal geconditioneerde uitspraakverschillen voorkomen in Frans-Vlaanderen worden die naast elkaar vermeld. De wegval van de slot-*n* bij werkwoorden, b.v. in enkele westelijke dorpen, wordt in de regel niet vermeld. Als een woord slechts éénmaal is opgetekend, wordt wel eens de uitspraak van het eenmalige citaat vermeld. Veel lange klinkers (b.v. [i:] en [u:] in ziek of bloed) die tweetoppig of zelfs met een naslag licht diftongisch worden uitgesproken, zijn gewoon als lang weergegeven. Alleen in centraal en oostelijk West-Vlaanderen worden die lange klinkers duidelijk diftongisch gerealiseerd.

De uitspraakspelling in de voorbeeldzinnen

Omdat de IPA-spelling voor leken moeilijk te lezen is, is de uitspraak in de voorbeeldzinnen weergegeven met gebruikmaking van het gewone alfabet, volgens een uitspraakspelling die door C. Moeyaert is ontworpen. Nadeel hiervan is dat de uitspraak slechts bij benadering kan worden weergegeven. Er is uitgegaan van de gewone klankwaarde van de spellingtekens in het Standaardnederlands, en waar dat nodig is zijn er specifieke accenttekens of speciale lettercombinaties ingevoerd. Hieronder volgt een overzicht van enkele van deze spellingtekens met hun uitspraak in IPA-spelling en enkele voorbeelden:

a: zoals in de Ned. spelling en uitspraak: *katte*, *baks* (gedekte *a*) [ɑ/a], *maken*, *baard* (vrije *a*) [ɑ/a:]

ao: klinkt zoals de *o* in het Fr. *encore* [ɔ].

e: zoals in de Ned. spelling en uitspraak: *spel* (gedekte *e*) [æ], *spelen* (vrije *e*) [e:], *de* (doffe *e*) [ə].

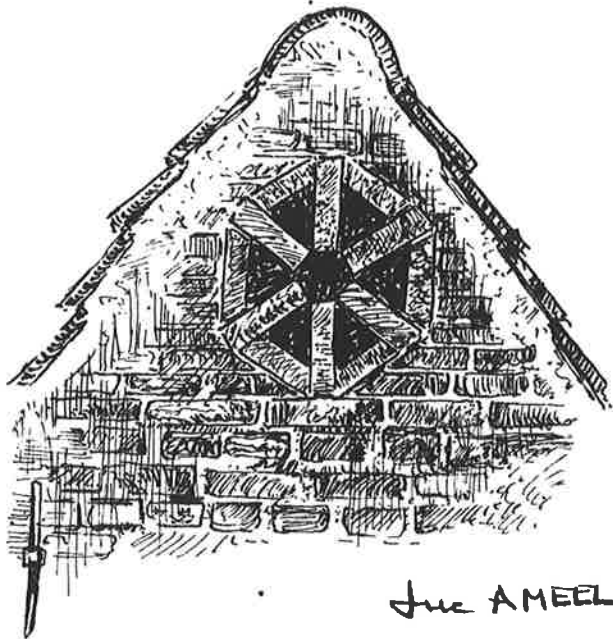
ee: in een gesloten of open lettergreep: de vrije *e* wordt gediftongeed [e.ə]: *feeste*, *veele* (viool).

ée: in gesloten lettergreep, klinkt als een vrije *e*: [e:] *géege*, *spéelding*.

èè, è: klinkt als de *è* in het fr. *bère* [ɛ:] zoals bij *bèremán* (jockey), *dèert*, *stèert*, *oèren*.

- eu: zoals in de Ned. spelling en uitspraak [ø./ ø:] *deure, meur, spente, 't gebeurt*.
- i: zoals in de Ned. spelling en uitspraak in gesloten lettergreep [ɛ]: *rik* (gedekte *i*), *vis-sjen*.
- ie: zoals in de Ned. spelling en uitspraak: lange *i* [i:]: *vier, diepe, zjen*.
- ii: voor een korte *ie* [i]: *wiide* (wijde), *klinken, wiind* (klinken, wind), *biingen* (binden).
- o: zoals in de Ned. spelling en uitspraak: [ɔ]: *op* (gedekt), [o:] *koze, kole* (vrij).
- oo: in gesloten lettergreep als vrije niet gediftongeerde *o*: *hoofd, stool, kooltje* [o./o:] of als een gediftongeerde vrije (scherplange) *o* [o.ə]: *groot*. De IPA-notering geeft hier uitsluitel.
- oe: zoals in de Ned. spelling en uitspraak, soms wat langer [u./u:]: *moeze* (slijk), *poentje* (kusje).
- ou: in open en gesloten lettergreep als een korte *oe*: [u] *koud, oude, evvounen* (gevonden).
- u: zoals in de Ned. spelling en uitspraak in gesloten lettergreep als gedekte *u*: [œ] *lucht, kunnen* en in open lettergreep als vrije *u* [y]: *buten*.
- uu: in gesloten lettergreep als vrije *u* [y]: *uut, ruusjen*.

Voor het overige worden de klinkers, tweeklanken en medeklinkers in deze uitspraakspelling uitgesproken ongeveer als in het Nederlands. Alleen wordt de *b* nooit uitgesproken en de *g* wordt als een zware *b* uitgesproken. Zie hierover verder paragraaf III.

J. MEEL

uilengat

II. DE TAAL VAN DE FRANS-VLAMINGEN

Het Nederlandstalig gebied in Noord-Frankrijk

Wat vandaag de dag in het Nederlands Frans-Vlaanderen wordt genoemd komt grotendeels overeen met het huidige département du Nord, door Vlamingen ook wel het Noorderdepartement genoemd. In het noorden vormt de Noordzeekust, in het oosten de staatsgrens tussen België en Frankrijk, in het zuiden de Leie en in het oosten de Aa en de Nieuwegracht (Neuffossé) de grens. De noordelijke, oostelijke en zuidelijke randen van dit gebied zijn reeds van in de 19de eeuw grotendeels verfranst. In het centrale gedeelte wordt vooral door de oudere bevolking op het platteland nog het Frans-Vlaamse dialect gesproken. In de vroege Middeleeuwen strekte het Nederlandstalig gebied zich veel oostelijker en zuidelijker uit tot aan de rivier de Canche. Maar reeds tijdens de Middeleeuwen en later is het oudere Diets of Vlaams hier verdrongen door het Picardisch en later het Frans. (Voor een overzicht van deze taalevolutie kan ik verwijzen naar het eerste hoofdstuk in Ryckeboer 2004.)

Het Nederlands in Frans-Vlaanderen sinds de achttiende eeuw

Hoewel de Frans-Vlaamse Westhoek in de tweede helft van de 17de eeuw door Lodewijk XIV is veroverd en vanaf 1713 definitief door een grens, ter plaatse vaak *de schreve* genoemd, van de Zuidelijke Nederlanden afgezonderd is, bleven de contacten aan weerskanten van de schreve aanvankelijk nog veelvuldig. Het Bisdom Ieper dat zich aan weerskanten van de grens uitstreckte, maakte geen onderscheid bij de benoeming van pastoors en kapelaans in het Franse of Oostenrijkse deel ervan. Ieper bleef een van de voornaamste centra van heel zuidwestelijk Vlaanderen en was net zo belangrijk als Duinkerke.

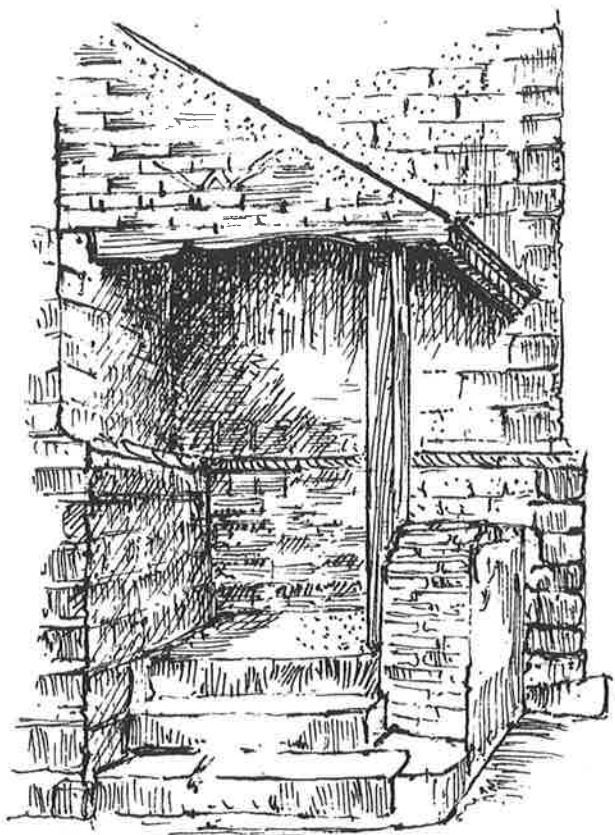
De talrijke en bloeiende Frans-Vlaamse rederijderskamers hadden in de 18de eeuw heel wat contacten met die van Veurne, Poperinge, Ieper, Kortrijk, zelfs met die van Oudenaarde. Het literaire leven en de zorg voor de taal blijken intenser geweest te zijn in het Noord-Franse gebied dan in de Oostenrijkse Nederlanden. De Duinkerke arts Michiel de Swaen (1654-1707) schreef zijn proza, poëzie en toneelstukken in een Nederlandse standaardtaal, waarvoor Vondel en Cats model stonden.

Op gebied van onderwijs bleek er geen onderscheid: Stevens *Nieuwen Nederlandschen Voor-schrijfbboek* (Kassel, 1713) werd meer dan een eeuw als schoolhandboek aan beide kanten van de grens gebruikt. De leerlingen gebruikten in Frans-Vlaanderen op school zelfs leesboekjes die in Gent gedrukt waren. Het onderwijs werd in een algemeen, weliswaar regionaal gekleurd Nederlands gegeven.

De Nederlandse schrijftaal werd naast het Frans gebruikt in officiële documenten en in notariële akten. De besluiten van de schepenen in Belle b.v. zijn gesteld in een Nederlands met erg weinig regionale afwijkingen. Het 'Register van resolutien onderhouden in de schepen camer der stede van Belle' van 1709 tot 1790, werd tegen het verbod van Hogerhand in zeker voor de helft in het Nederlands gesteld, in een spelling van die tijd, in een vrij algemeen Nederlands.

Na een wederopbloei van de rederijderskamers in de 18de eeuw is de afzondering dan ook vooral tot stand gekomen na de Franse revolutie en vooral na het verbod van Nederlands onderwijs in 1853. Sindsdien werd Frans-Vlaanderen gaandeweg een afgesloten taalgebied en raakten er nog weinig of geen taalinvloeden over de grens, te meer omdat de standaardtaal niet beoefend kon worden. De catechismussen bleven in een 18de-eeuwse taal gesteld. Het Standaardnederlands raakte er grotelijks vergeten en alleen de streektaal bleef nagenoeg onveranderd door ouders aan kinderen doorgegeven.

Zo ontstond de variëte Frans-Vlaams. Het West-Vlaams in België evolueerde allengs onder invloed van het onderwijs en het prestige van het Brabants uit Antwerpen en Brussel. Talloze oude woorden verdwenen.

Juc AMEEL

Roepsteen in Wormhout

Toekomst van het Vlaams/Nederlands

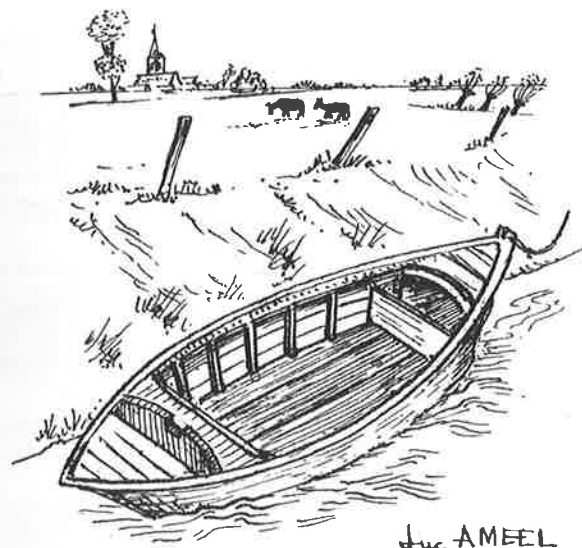
Het Frans-Vlaams wordt thans in z'n bestaan bedreigd. Vijftig jaar geleden werden al heel wat kinderen thuis in het Frans opgevoed, maar toen bleven de meeste veertienjarigen na de lagere school thuis. Die kinderen leerden dikwijls weer de oude taal omdat ze op het platteland en in sommige werkplaatsen nog algemeen gebruikt werd. Nog in de jaren zestig werd het nog vrij algemeen gesproken, voornamelijk door de oudere generatie. Heel veel vijfenzestigplussers beheersen hun taal en spreken ze vaak nog heel vlot. Maar ook zijn er nog jongere Vlaamssprekenden, een aantal twintigers of dertigers die het Vlaams hebben leren spreken van hun grootouders. De grote meerderheid van de huidige ouders van schoolgaande kinderen spreekt meestal Frans, zelfs

al kunnen ze Vlaams spreken of op z'n minst verstaan. Nu kunnen kleinkinderen vaak niet meer met hun grootouders praten in hun moedertaal.

Ten aanzien van de toekomst van de positie zijn er hoopgevende perspectieven. Op 4 oktober 2003 werd door de Franse regering voor het behoud van talen en culturen een bijeenkomst georganiseerd in Parijs van de 'Assises nationales des langues de France', georganiseerd door het 'Ministère de la Culture'. Dat resulteerde o.m. in de erkenning van het Vlaams als minderheidstaal door het Franse Ministerie van Cultuur. Daarnaast schiep het Ministerie van Nationale Opvoeding voor enkele jaren reeds de mogelijkheid om op de basisscholen en in het middelbaar onderwijs in de Nederlandse taal te geven. De Vlaamse en de Nederlandse regeringen bieden daarbij via de Nederlandse Taalunie financiële ondersteuning en voorzien in de nodige leerkrachten. Het aloude dialect zal daarmee niet kunnen worden gered. Het Algemene Nederlands zal door de nieuwe initiatieven in Frans-Vlaanderen hopelijk wel in vruchtbare grond ontkiemen en het kan de maatschappelijke situatie van het dialect versterken.

Nu toch een groot aantal kinderen op basisschool wat Nederlands leert, is er een kans dat sommigen onder hen weer een woordje kunnen wisselen met hun opa of oma zoals een leraar uit Ochtezele voor kort getuigde. Middelbare scholieren die de kans hebben in het voortgezet onderwijs Nederlands te leren, slagen er soms in om dit Nederlands behoorlijk te beheersen.

Uiteindelijk ligt de toekomst van de eigen taal in Frans-Vlaanderen in handen van de Frans-Vlamingen zelf, vooral van de Frans-Vlaamse jeugd, zodat dan door een goed geregelde tweetaligheid verleden en toekomst met elkaar verzoend worden en er niet langer een breuk zou bestaan tussen de generaties.

Juc AMEEL

schuie

III. DE UITSPRAAK VAN HET FRANS-VLAAMS

DE KLINKERS

De West-Vlaamse vocaalverkorting die gepaard gaat met een verkleuring, d.w.z. grotere openingsgraad, van de lange klinker kent aparte regels. Die vocaalverkorting komt in westelijk West-Vlaanderen systematischer voor dan in het oostelijke gedeelte, zeker in Frans-Vlaanderen. Ze is te horen o.m. in verkleinwoorden: *bitje* 'bete', *patje* 'paot', en in de vervoegde ww. (2^e en 3^e pers. ev., geb. wijs): *ie lopt* 'lopen', *je gift* 'geven', *ze kopt* 'kopen', *rikt e kee* 'rekenen', FV *reken*. Verder in de vergrotende en overtreffende trap: *kleene, klinder, groot, grooter* en *zeere, zidder*.

A

Behalve de zuivere vrije (lange) *a* [a: / a:] in open lettergrepen zoals in *slapen, rapen, dagen, dalen* die ook in een groot deel van de West-Vlaamse Westhoek voorkomt, kent het westelijk Frans-Vlaamse dialect ook die vrije (lange) *a* voor *r* + dentaal zoals in *vaart, baard, braakaard, bogaard* en voor gesloten lettergrepen als in *schaarsch, ze gaat deure* enz.

I

In tegenstelling met het West-Vlaams hebben sommige woorden een gedekte *i* [ɛ] in *misse, smisse, smid*, enz., naast wvl.: *messe, smesse, smed* enz.

Oe

Zoals in het Middelnederlands wordt de *oe* in sommige gevallen als een vrije (half)lange *oo* [o:] uitgesproken: *stool* 'stoel', *woonsdag* 'woensdag', *kool* 'koel'. De mnl. uitspraak met vrije *o* voor de *oe*-spelling is bewaard in de volgende plaatsen: Westkappel: *sope* 'soep', Ekelsbeke: *stool* 'stoel', Rekspoede; *bierstool* 'bierstoel', elders *gantiere*, Wijlder: *kool* 'koel', Steenvoerde: *woolstok*, elders: *woelstok*, Rubroek: *stoolhuuf* 'stoeltjezester', Ekelsbeke: *prikstool* 'preekstoel', Zermezele; *spoolpit* 'spoelput: poel waar de paarden hun benen spoelen', Wormhout: *woonsdag* 'woensdag', Wvl. *oensdag*, Kaaster: *koekemoond* 'koekemond, tandeloze mond', Ekelsbeke: *sope, pap en tee* 'soep, pap en thee'.

U

Een typisch Ingweonisme of Noordzee-Germaans verschijnsel in de West-Vlaamse uitspraak is de ontronding van de gedekte *u* in een gedekte (heel open) *i*, zoals *pit, stik, dinne, rik* voor *put, stuk, dunne, rug*. Bovendien is die evolutie in Frans-Vlaanderen in een aantal woorden nog bewaard gebleven waar ze in West-Vlaanderen verdwenen is, b.v. *brigge* (brug), *Erkelsbrigge*.

De spontane palatalisatie

In de meeste kustdialecten heeft een palatalisatie plaats van de gedekte of vrije *o* naar de gedekte *u* of de *eu*, met als voorbeelden: *bok* > *buk*, *voor* > *veure*. In Frans-Vlaanderen heeft die palatalisatie in veel gevallen niet plaatsgevonden. Bijna heel Frans-Vlaanderen en een strook langs de grens in West-Vlaanderen zegt uitsluitend *op* terwijl de rest van West-Vlaanderen *up* of *ip* kent. Ook *sjoppe* 'schop', blijkt geen palatalisatie gekend te hebben in heel Frans-Vlaanderen en om en bij de grens. Nu zijn er een heel stel woorden die in Frans-Vlaanderen aan de palatalisatie ontsnapt zijn, maar niet allemaal in hetzelfde gebied. Dat is ook het geval met de volgende woorden, maar met een telkens verschillend gebied: *bestrot* in Zermezele, maar in Winnezele *bestrut*, *jokken* in Volkerinkhove, maar in Nieuwerleert: *jukken* 'jeuken' *verhoeteld* in Ekelsbeke, maar in Rekspoede: *vertutsheld*

DE MEDEKLINKERS

De uitspraak van de medeklinkers is doorgaans dezelfde als in het West-Vlaams. De *b* wordt nooit uitgesproken en de *g* klinkt doorgaans als een *b*, behalve, zoals in het West-Vlaams, als laats-te letter en voor of na een verwante medeklinker, en dan klinkt hij als *cb* [χ]: 't *Ligt dao, je meug komin, gaot gaon? Nie(t) geven (nie cheven)*.

" De *n* die gevolgd wordt door een *r*, *z*, *g*, *zj*, en in het zuiden en westen ook *t*, *d*, wordt genasaleerd en de klank wordt enigszins verlengd: *taans* 'tanden', *hoens* 'honden', *zviens, mensj, onze* (als *ze*), 't *laand* 'land', *e kaant* 'kant'.

nd

Gevolgd door een doffe *e* [ə] in woorden zoals *vinden, winden, wenden, onder, pander, ander, zonder, stonden* (verleden tijd van *staan*) is de uitspraak van de -nd- in een groot deel van Frans-Vlaanderen als *ng* [ŋ]: *viingen, viingen, wengen, oenger, panger, anger, zoenger, stoengn*. Vaak is er alleen nasalisatie en lichte rekking van de voorgaande klinker *ieë* [iə, üə]: *vieër* 'vinger', *oeërt* 'honderd'. In het n-apocope-gebied wordt de *nd* in de vermelde woorden vaak *ngj* [ŋj]: *viingjen, wiingjen, wengjen, oengjier, pangjier, angjier, zoengjier, stoengjen*.

sch

De *sch* klinkt doorgaans als *sj* [ʃ]: *de sjole, sjriiven, sjoppen, sjoone*. Soms klinkt die *sch* ook als *sjch* [ʃχ]: *sjchuven, sjchuw*, vooral in de zuid-westelijke hoek.

r

De *r* wordt zoals in het West-Vlaams in de uitspraak geassimileerd met de eropvolgende *s* en *z*. Dat is b.v. het geval in *kiingkasten*, 'kinderdoop', van *kiind karstenen*. De familienaam Depoers klinkt er in de streektaal als *Poesen*, en het Wvl. *naarzen* als *noazen*.

De n-apocope

In Bollezele, Rubroek, Buisscheure, Merkem, Volkerinkhove, Lederzele, Nieuwerleert, Wulverdinge, Millam, Loberge, Kapellebroek, Drincham en Eringem wordt de eind-*n* van werkwoordelijke vormen, zoals de infinitief, 1^e en 3^e persoon meervoud en het voltooid deelwoord van werkwoorden niet uitgesproken: *make, ze klappe, ze moete bluve, z'ben holpe* (geholpen), *ze menne* (oogst binnenhalen).

Ook in sommige andere woordsoorten wordt de eind-*n* niet uitgesproken, zoals *vz. ege* 'tegen', *bachtie* 'achter', en bw.: *ope* 'open', *toet bove* 'boven', *bute* 'buiten'. Soms komt de *n*-apocope voor bij het meervoud van zelfstandige naamwoorden.

Opmerkelijk is dat die *n*-apocope in sommige punten verschilt met de Nederlandse uitspraak waar tussen twee woorden de *n* wel gerealiseerd wordt, voor een klinker en een *b*, zoals *zij houden ope*, gebeurt dat niet in de vermelde streek: *z'houd'ope*. In Volkerinkhove zegt men *ze'n ben num nie laot'antoorde*, in het Nederlands *ze heeft 'm niet laten antwoorde*. Eveneens in Volkerinkhove *ze zijn ebbleev' op nuus hofstee*, in het Nederlands *ze zijn gebleven op onze hofstede*. In Millam *ctwien die ezzo evvaor' bet*, in West-Vlaanderen *etwien die zo evvaoren* of *gevaoren*, 'iemand die zo iets meegemaakt of beleefd heeft'.

IV. BEKNOPTE GRAMMATICA

Het dialect van Frans-Vlaanderen is helemaal geen eenvormige taal. Het is dan ook onmogelijk om dé grammatica ervan te beschrijven. In het onderstaande worden enkele eigenaardigheden belicht. (Zie overigens ook Ryckeboer 2004, p. 61-83.) De streektaal langs de kust verschilt syntactisch, lexicologisch en fonetisch nogal wat van het Houtland. (Voor dat Kustvlaams kan men terecht bij Marteel (1992).) In sommige opzichten komt dit dialect dichterbij het West-Vlaams net aan de overkant van de *schreve*. Ook de omgeving van Belle, Sint-Janskappel, zelfs rond Vleteren, wijkt enigszins af inzake spraakkunst, uitspraak en soms woordgebruik van de taal van de middenmoot. De uitspraak lijkt er op het Poperings: de vrije *a* b.v. klinkt er als *ao*.

DE WERKWOORDEN

Zwakke werkwoorden

Een opmerkelijke vormeigenaardigheid is de onvoltooid verleden tijd of tweede hoofdvorm van zwakke werkwoorden die uitgaat op *-ste(n)* i.p.v. op *-de* of *-te*. Dit komt vrij algemeen voor. Maar soms blijken de Frans-Vlamingen de keuze te hebben tussen *-ste* en *-de/-te*. Bij de weergave van de hoofdtijden in het lexicon is doorgaans gekozen voor *-ste*. *Ze baksten, ze klaauwsten den oven uut, ze brouwsten, 'k meenste, wao dat ze wunsten 'woonden', ie wemelste, ze sjrobbelste, en bukste den beelen dag, 'pruilen', dat hangste an 't plafon, ze passeersten hier.*

Jou AMEEL

keuvelende

Soms gaat de onvoltooid verleden tijd van zwakke werkwoorden uit op *-ede*. *Me klappede* 'we praatten', *me tukkede* 'we tikten', 'klonken' (Zegerskappel/Eringem). *Je mittede de meur* (Winnezele) (zie Ryckeboer, 1973).

Het voltooid deelwoord van veel West-Vlaamse zwakke werkwoorden gaat niet uit op *-d* of *-t*, maar op *-en*, zoals *z'ben ezzaaien* 'gezaaid', *'t huus is nu ebbonwen ewvist* 'gebouwd', *z'ben neur benaoien* 'na lijktooi opgebaard', *z'ben gister weer ejjagen* 'gejaagd'. Begint het grondwoord met een klinker of een (niet uitgesproken) *b*, dan is er geen voorvoegsel *e-*: *He je't al boord? Z'ben bem attakierd. De kiianders ben veel' hinkeld van de noene. He j'hem achterhaald? De sjolekoster bet antoord op z'n vrage. D'erpels ziiijn ophoogd.*

Sterke werkwoorden

Sommige werkwoorden die zwak zijn in de standaardtaal, zijn sterk of onregelmatig in het Frans-Vlaams, meestal zoals in het West-Vlaams: *ze zoeien* 'zaaiden', *ze mieken, ze kloegen, ze rachten in den diik* 'ze raakten in de sloot', *'t span* 'spande'. Het voltooid deelwoord gaat uit op *-en*; het voorvoegsel is *e-* i.p.v. *ge-*: *ewvullen, ezzien, ewvoengen* 'gevonden', *ezzwoeren* 'gevloekt', *essjoeren* 'geschoren'. Begint het grondwoord met een klinker of een *b*, dan ontbreekt het voorvoegsel: *'k ben 't houden* 'gehouden', *'k ben al eten* 'ik heb al gegeten', *z'ben aal holpen* 'ze hebben allemaal geholpen'.

Onregelmatige werkwoorden

De onregelmatige werkwoorden worden doorgaans zoals in het West-Vlaams verbogen:

Hebben: *ben, had, had*. 'k Hen koud had. J'bet. He je? M'ban koud. II zei dat ii veel zeer had had 'gehad had'. He je julder die gazette had?

Zijn: *ziiin, was, was, ewvist*. Zii je thuus? Zii(n) julder vanavend thuus? M'ben wist kiiiken, 'we ziiin wezen kiiiken'.

Mogen: *mengen, mocht(e), micht(e), emmeugen*. 'k En michte nie. Z'bet nie emmeugen.

Moeten: *moeten, most(e), must(e), emmoeten*.

Gaan: *gaon, gieng, goenk, eggaon*.

Grijpen: *gruipen, graap, greep, groep, eggroepen*.

Slaan: *slaon, sloeg, esslegen, esslaon*.

Enkele werkwoorden die in het Nederlands zwak en regelmatig geworden zijn, zijn in het Frans-Vlaams nog altijd sterk en onregelmatig:

Dansen: *dansen, dons, eddonsen*.

Durven: *durren, dorren, doste, duste, eddurd*.

Verven: *verven, vorf, ewvorven*.

Aanvoegende wijs

Allereerst in een paar vaste uitdrukkingen:

God vorder' je. God vorder' julder; (*vorderen* 'vooruihelfen', *een wens bij ontmoeting*).

God zegene 't je: *wordt ook gezegd bij het klinken: gezondheid, proost*.

God bewaar/bewaar je.

Verder in sommige nog levende wendingen in de verleden tijd van de aanvoegende wijs:

Dat 'n ma(o) zeere kame, 'mocht hij maar vlug komen'.

Da 'k van joe waore, 'als ik jou was' (ook Wvl.).

O je z'aal in e zak stake..., 'als je ze allemaal in een zak zou steken' (ook Wvl.).

Gebiedende wijs

Er is geen onderscheid tussen enkelvoud en meervoud. In de meeste gevallen heeft de gebiedende wijs de uitgang *-t* zoals in het West-Vlaams.

Gruupt e stoel en zit, 'pak een stoel en ga zitten'.

Haalt de rufelsjoppe, 'haal de "schopschop", een aprilgrapje'.

Kom mao binn (voor m, b, altijd zonder *-t*).

Lop maor huuswaart. Doe mao lik thuus.

Zoals in het West-Vlaams wordt de uitgang *-t* geassimileerd voor een *v*, *g* of een *z* die dan stemloos worden: *gao foort* 'ga weg', *lop seere* 'loop vlug', *gif se weg*.

Persoonsvorm

De persoonsvorm (pv) komt in getal overeen met het onderwerp. Een uitzondering is 't is er vele die zeggen ... (Wvl.: 't Ziin d'r vele die zeggen ...). Deze uitzondering komt niet voor in Rekspoede en omgeving.

De pv neemt dezelfde plaats in de zin als in de standaardtaal. Al in de 17de eeuw en vroeger komt er geen inversie voor na een ander zinsdeel als het onderwerp en staat de pv op de derde plaats. In het berijmde reglement van de redrijkerskamer 'De Royaerts' van Sint-Winoksbergen (1690):

T'sondachs precijse ten twee men sal vergaeren
Dic gildebreders t'saem, al sonder een te spaeren.

De Bats van Belle (18de eeuw) schrijft in een brief:

Ondertusschen, ik sende u mijn liedekens.

In het hedendaagse dialect hoort men dikwijls de volgende constructies:

Gister, 'k hen ewwist na Duunkerke.

O't stüif rint, 't paddebrood gao nuze rik op rüzen.

En me Vlamsj klapsten, me kregen e papeljong (*vlinder als signum*).

O't wos te doen, 't wos niemand.

Het niet toepassen van de inversie is dus geen syntactisch gallicisme.

Het scheidbaar voorvoegsel van samengestelde werkwoorden

In tegenstelling met het West-Vlaams komt het scheidbaar deel van een samengesteld werkwoord voor het voltooid deelwoord en (of) infinitief in lijdend (ook meervoud). Dit is het geval in

in de standaardtaal, vooral in Nederland, maar het is niet verplicht. In Frans-Vlaanderen is het doorgaans de algemene regel.

Een die vort moste gaon om soldaot te ziin (*niet*:...moste vortgaon).

'k En wit nie hoe 'k da uut gaon slaon (*niet*:...gaon uutslaon).

'k Hen hem uut gaon kloppen (*niet*:...gaon uutkloppen).

Om dat op te gaon eten (*niet*:...te gaon opeten).

Om dat toe te doen naoien (*niet*: om dat te doen toenaaien).

Soms komt ook het voornaamwoordelijke bijwoord (als voorzetselvoorwerp) voor de rest van het werkwoord, zoals in het Nederlands:

'k Hen daarop moeten peizen (*Wvl.*: 'k hen dao moeten up peizen).

Het voltooid deelwoord

Weer in tegenstelling met het West-Vlaams (en met andere Vlaamse dialecten) komt het voltooid deelwoord voorop in de werkwoordelijke eindgroep zoals in de standaardtaal:

't Is dat 't betaald moste ziin (*Wvl.*: ...dat t' moste betaald ziin).

Die bloemen gaon niet begoten moeten ziin (*Wvl.*: ze gaon nie moeten begoten ziin).

't He(t) nie eddaon kunn ziin (*Wvl.*: 't het nie kunnen gedaon ziin).

Ze gaon nie betaald wullen ziin (*Wvl.*: ze gaon nie willen betaald ziin).

Om nie verzurged te moete ziin (*Wvl.*: om nie te moeten verzurged ziin).

Overige zinsdelen

Het meewerkend voorwerp met voorzetsel, het voorzetselvoorwerp, bijwoordelijke bepalingen met voorzetsel en plaatsbepalingen die in het Nederlands voor de werkwoordelijke eindgroep moeten te komen, staan in het Frans-Vlaams in de zgn. uitloop.

Dat is ook het geval met *te* + inf., dat in het Nederlands voor de persoonsvorm komt in achter-persoonsvorm-patternen, zoals in de meeste bijzinnen. Dat komt vooral voor bij de hulpwerkwoorden *zijn* en *hebben* + *te* + inf. De betekenis is die van een gerundivum: 'kunnen worden' of 'moeten worden'.

Me ziin ebblev' op nuus hofstee (Volkerinkhove), 'we zijn op onze hofstede gebleven'.

'k Meenste da je gienk in de mulle (Zermezèle), 'ik meende dat je naar de molen ging'.

'k Hen ossan ewwist bij m'n vaoder (Volkerinkhove), 'ik ben altijd bij m'n vader geweest'.

Je moet jen houden an 't ges, 'je moet je aan 't gras houden' (nldr.: 'je moet je goed houden').

Ot 't wos te doene (Volkerinkhove), 'toen het te doen was'.

Deze syntactische eigenheid geldt zeker niet voor de meeste zinsdelen zoals lijdend voorwerp, voorzetselloos meewerkend voorwerp, gezegde, de meeste bijwoordelijke bepalingen en de meeste niet-werkwoordelijke resten.

Ze gaon 't vlas ommewengen 'omkeren'.

Li moet z'n woorden opeten 'intrekken'.

'k Hen 't neur al egge(v)en.
De kaplaon he(t) gister wei 'weg' ewwist,
Me gaon restuut 'meteen' komn.

Tweeledige negatie

Meer nog dan in het West-Vlaams is de negatie tweeledig: *en ... niet, en ... geen, en ... nooit, en ... niemand.*

Emme nuze lesse nie en kosten, 'als we onze les niet kenden'.
Siinte Pietertje, 'k en zwèren noit mè, 'ik vloek nooit meer'.
M'hen noit nie en oord had, 'we hebben nooit woorden gebad'. Het West-Vlaams zegt hier veeleer: *m'ben nooit gin woord gebad.*

DE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN

Zoals in het West-Vlaams gaan de zwakke substantieven uit op een doffe e: *e rape, e straote, de kasse, de katte, de kèrke, en benne en en haone* enz. Het zijn zo goed als altijd de-woorden zoals in het West-Vlaams.

Genus

Doorgaans hebben de zelfstandige naamwoorden (zvw.) hetzelfde genus als in het West-Vlaams: *den-, de-* en *'t-*woorden doorgaans, dezelfde *ie-, de-* en *het-*woorden. Uitzonderingen zijn de *zvw.* die in het West-Vlaams vroeger ook *den-*woorden waren, zoals *den busch* en *den boek*, maar die gaandeweg onder invloed van het AN vooral *het-*woorden geworden zijn, blijven in Frans-Vlaanderen *den-*woorden: *in den busj, e dikke boek, dien busj, dien boek.*

Meervoud

In Frans-Vlaanderen krijgen heel wat meer woorden dan in het Wvl. de meervoudsvorm op *-s*, zoals *bout: bonts, pit: pits, kuul: kuuls, hoed: hoeds, draoituum: draoituuns* 'draaihek' of 'kruisrad'. We kunnen dat als een typisch Ingweoons of Noordzee-germaans verschijnsel beschouwen. Het zijn hoofdzakelijk eenlettergrepige woorden, maar ook tweelettergrepige die op *-e* of *-en* uitgaan, zoals *brokke: broks, kiekken: kiekks, katte: katts, plekke: pleks, ende: ends*. Dit verschijnsel komt soms, maar niet altijd, voor in het westelijk West-Vlaams. Sommige samengestelde woorden waarvan het grondwoord een meervoud op *-en* heeft, krijgen toch een *s*-meervoud, zoals *kerkeweg: kerkewegs*, maar wel *weg: wegen, spletstok: spletstoks*, maar *stokeken* of *stoks, koeband: koebands*, maar *bands* of *banden, oversjots* 'overschotjes', *overdeks* 'huiven of kaften'. Andere van het West-Vlaams afwijkende meervouden zijn: *vloot: vloot*, in het oosten van Frans-Vlaanderen zoals in het West-Vlaams *vlooi: vlooiën, koe: koeën*, maar in het noorden en westen van Frans-Vlaanderen, in de streek van Belle en in het West-Vlaams *koen*.

Verkleinvormen

De meest voorkomende verkleinvormen zijn op *-je* of *-tje*: *ventje, potje, stoeltje, durtje* 'deurtje', *sijptje* 'scheepje', *bloemtje, misje* 'meisje'. Grondwoorden op *g, ng* of *k* hebben de uitgang *-tje*, zoals in het westelijke West-Vlaams: *banksje, beksje, fiksje* 'steek', *brigsje* of *brugsje, tring: tringsje, e dagsje* op *e kee*. Zoals in het West-Vlaams speelt bij de diminuering in de meeste woorden de regel van de klankverkorting: *boom: bomtje, speute: spujtje* 'spuitje', *paot: patje* 'poot', vier: *viurtje, boer: bourtje, sjoure: sjurtje*, *deure: durtje, kake: kaksje*. Terwijl de *t* in *beestsje, feestje* soms uitgesproken wordt zoals in het West-Vlaams, krijgen we *kunusje*, van *kunuste* 'hard snoepje', maar *kastje*, van *kasse* 'kast'. Sommige zvw. op *-en* of *-el*: de uitgang *-en* of *-el* wordt vervangen door de *tje-, je-* of *sje-*uitgang: *kenken; kaksje*, op *-en* of *-el*: de uitgang *-en* of *-el* wordt vervangen door de *tje-, je-* of *sje-*uitgang: *kenken; kaksje*, op *-en* of *-el*: de uitgang *-en* of *-el* wordt vervangen door de *tje-, je-* of *sje-*uitgang: *ketting, kettinkje*; *droppel: droptje* 'borrel'; *wagen: waagsje, karrenvaagsje*. Sommige een- of tweelettergrepige woorden krijgen in het noorden en westen het achtervoegsel *-tje*: *pannetje, kante: kantsje, krebbeetje* ook *kribbe, huuzetje*. Dit achtervoegsel luidt *-ige* of *-ege*, zoals in de buurt van *tje, kommetje, hovege* 'tuintje', *huuzege* 'huisje', *handege* 'handje', *voddege* 'lor', *gazzege* 'grasprictje', *weige* 'weitje', *gebedege* 'gebedje' en *-tje* in Winnezele *e muzje* 'muisje'. Ten slotte hoort men *-(e)ke* vooral in de buurt van Belle en Sint-Janskappel *benneke* 'kipje', *manneke, huzeke*, 'gemak, WC', *-(e)ke* vooral in de buurt van Belle en Sint-Janskappel *benneke* 'kipje', *manneke, huzeke*, 'gemak, WC', *pachtginke* 'boerderijtje, piilke smieten' ('darts', Wvl. *vengehpük*).

Naamvalsformen

Sommige zelfstandige naamwoorden hebben een voorbepalingsnaamval, zoals *vaoders huus, moeders kenken, m'n broers duven, me zusters kleren, me nooms kolhof, me tantes bloemhof, metjes* of *nijtes ouden neusdoek*. Vaker komen de volgende woordgroepen voor: *me vaoder z'n huus, me moeder neur kenken, me broere z'n duven, me kiinders mulder boeken*. Ook andere woordsoorten kunnen een voorbepalingsnaamval krijgen: *mekaors, allemans, niemands, etviemands. Dikkeers* in *mekaors huus kommen. Da's allemaans plezjer. Da's niemands sjuld. 't Is oltiid* of *ossan etwiens* of *etviemands kiind*.

DE BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN

De bijvoeglijke naamwoorden (bnw.) hebben in het Frans-Vlaams dezelfde verbuiging als in het West-Vlaams. Zij hebben syntactisch ook dezelfde plaats in de zin. Zoals de West-Vlaamse hebben zij zelfstandig gebruikt in het meervoud geen meervouds-*n*, ook niet als ze naar personen verwijzen: *de groote en de kleene, d'oude en de joenge*.

Heel, beele, d'heel en *beelen* vervangt het West-Vlaamse *ge(b)heet: en beelen appel, den beelen dag*.

De zelfstandig gebruikte bnw. krijgen zoals in het West-Vlaams in het enkvoud *-(e)n* als het om verwijzing naar mannelijke woorden gaat: *'t Is en grooten, 't is e kleenn, e slimn*. Voor verwijzing naar een vrouwelijk woord en naar een meervoud krijgen zij alleen *-e*: *'r Is en groote, e kleene, e slimme, en beele slimme. 't Ziin groote, kleene, slimme*. Voor verwijzing naar een onzijdig woord is er geen uitgang: *'t Is e groot, e kleen, e slim*.

Bij de woordvorming van het bnw. en bw. komt zoals in het West-Vlaams het Ingweoonse suffix *-(e)de, -te* voor, zoals in *drieboekte* 'driehoekig', *driekeante* 'driekantig', *zaalrikte* 'met gebogen rug als een zadel', *rulokete* 'ruw'.

Trappen van vergelijking

Zoals in het West-Vlaams volgen de vergrotende en overtreffende trap vaak de regel van de vo-
caalverkorting: *groot, grotter, grotst, kleene, klinder, klinst*. Anders dan in het West-Vlaams: *leege, ligger, ligt* 'laag'. Zoals in het West-Vlaams: *winnig, min, niinder, miinst, vele*, meer, *meest, kleene, klinder, miin-
der, klinst, miinst*. Het tweede lid van de vergelijking heeft als voegwoord of zoals in het West-
Vlaams, wat vroeger waarschijnlijk oorspronkelijk *as* 'als' geweest zal zijn: *en is grotter of giï*. 't Ziin
der meer of dajje zou peizen.

HET TUSSENWERPSEL

Doorgaans zijn de tussenwerpsels gelijk aan die in het West-Vlaams:

bè 'wel'.
bè ja, bè neen 'welja', 'welnee'.
da 'zjezo'.
dao: dao, giï'n uul 'daar', 'zjedaar'.
gaai 'opgelel'.
gaww: gaww tè, gò tè 'vlug wal'.
kiikt nù 'wel, wel'.
tè: droom je tè? 'soms?'.
zoo: Zoo, me kamen thuis me zeien egen mekaar.

DE VOORZETSELS

Enkele voorzetsels wijken af van het West-Vlaams.

Om: het vz. *om* is niet alleen gangbaar in dezelfde gevallen als in de standaardtaal, b.v. wedden
om, in het West-Vlaams *voor*, maar ook, en dat is opmerkelijk, zoals in het Mnl. waar het AN *voor*
gebruikt (vgl. Ryckeboer 1983). Enkele voorbeelden zijn:

E speeldiing kopen om het kiind, 'voor het kind'.
't Gaot ziin om morgen, 'voor morgen'.
't Is maor e paster om drie prochies, 'voor drie parochies'.
't Is om e dag, 'voor een dag'.
Leeren om geestelik, 'voor priester leren'.
'k Hen 't eddaon om meneere paster, 'voor meneer pastoor'.
Om e best: doe 't om e best, 'zo goed mogelijk'.
Om wiine doe j'dat?, 'waarom doe je dat?'

In: het gebruik van *in* verschilt wat met dat in het AN en het West-Vlaams:

En gaot in de sjole, 'naar school' (Pitgam).
Ze giingen in 't hoofd van de cortège, 'aan de kop' (Kassel, Au Reuze).
'k Gaon nie mèè gaon in Lourdes, 'naar Lourdes' (Kaaster).

In zijn: 'k Hen laot' in ewwist, 'in bed'.
In hen: 'k Hen me frak nie in, 'aan hebben'.

Na: *na/nao* 'naar' zoals in het West-Vlaams:

Na/nao buten, 'naar buiten'.
Na/nao Duunkerke, 'naar Duinkerke' (ook: 'in Duinkerke').

Het gebruik van *na* verschilt met dat in het AN en het West-Vlaams in volgende gevallen:

E zettinge na Bulskamp, 'een zitting in Bulskamp'.
Na Belle, 'in Belle'.

Toe: het gebruik van *toe* is zoals in het oudere Nederlands *tot*. Soms komt het ook wel eens voor
in het westelijk West-Vlaams:

Toe m'n ouders, 'bij m'n ouders thuis'.
Hoe is't toe t' juldere? Reent het daor ook? 'bij jullie in de streek, regent het daor ook?'

Bij: dit woord wordt gebruikt zoals in het AN, niet zoals in het West-Vlaams:

'k Kunn bii 't plafon zoenger traptje, 'ik kan bij het plafond: om te schilderen', WvL: 'aan'.
Ik koste d'r nii bii, 'ik kon er niet bij: bij het bieden om iets te kopen', WvL: 'aan'.
Land verpachten bii de maote, 'gemel', bii 't vierendeel, 'het vierde van een gemet of maote'.

Op: de uitspraak is *op* en niet *up* of *ip* zoals in het West-Vlaams:

Een op e kee, 'één voor één'.
E liitje op e kee, 'een beetje met een keer'. Z'eten 't op e bitje op e kee 'een stukje met een keer'.
Op e nieuw, 'opnieuw'.

Egen: meestal 'tegen', soms 'aan':

Klappen egen etwien, 'tegen'.
En is egen olleman, 'tegen iedereen'.
'k Zei 't egen zulder, 'tegen hen'.

Dan:

Dan z'aal gaon kunn passeren op e glaozen pong, 'brug' (Winnezele).
Niet dan 'k weten, 'niet voor zoover ik weet'.

Bachte(n):

Bachten wordt nog vaker gezegd in Frans-Vlaanderen dan in West-Vlaanderen voor plaatsbepalend 'achter':

In Balle bachten de kapalle, 'achter de kapel' (Belle).
Otmets vluchte bacht' en hage, 'achter een haag' (Zegerskappel, Eringem).

Bachte(n) wordt ook als bw. gebruikt: *ze zijn bachte* 'achteraan'; of als 'bn.': *nao bachte* 'naar achteren'

Langsen, langst:

Langsen d'hage. Langst de gevel. Langsten 't huus, 'lange'.

Mee, mei, mè, met: meestal *met*, soms *mee* of *mei* 'met':

Mee e slag, 'op slag'.
Mei één enkele sou, 'met één stuiver'.
'k Gaon wangelen mè m'n hoend.

Te, ter: nog meer dan in het West-Vlaams komt *te* en *ter* in Frans-Vlaanderen voor:

Te berre gaon, 'naar bed gaan'.
T' juunt, 'bij jou thuis', t' uzent thuus, 'bij ons thuis'.
Ter herberge gaon, 'naar de herberge gaan'.
Ter èerde: je zoudt en appel ter èerde smiiten, 'op de grond gooien'.
Ter plekke: 'k ziin niet ter plekke, 'ik voel me niet goed; 't is niet in orde met mij'.
T'suun, t'siin, 'bij hem thuis'.

DE VOEGWOORDEN

Onderschikkende voegwoorden

Om: het vgw. *om* in beknopte bijzinnen wordt nooit vervangen door *voor*, zoals hier en daar in het West-Vlaams (vgl. Ryckeboer 1983):

Je ziit begroet om e gebed te lezen (*uitnodiging naar een begrafenis*) (Steenvoorde)
't Is om te vragen ...
Je komt om wiine te doen?, 'om wat te doen?'

A/o of an/on, u/un: *a/o of an/on* betekent hier 'als, toen':

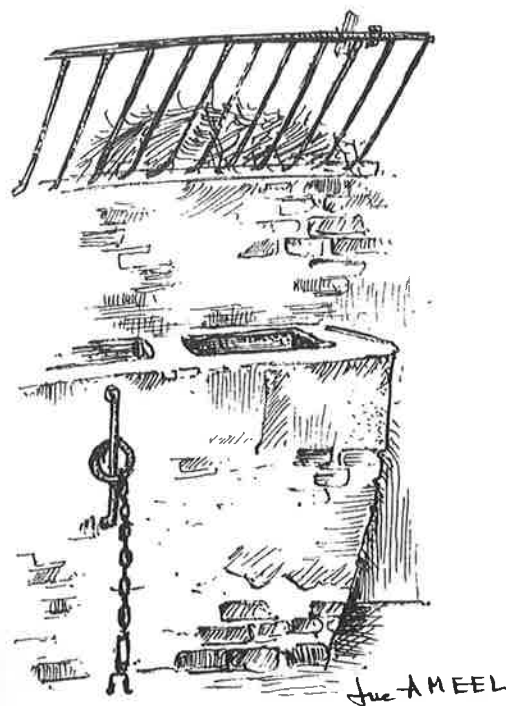
O me thuuskaamn, 'toen we thuiskwamen'.
O j'eddaon het, 'als je klaar bent'.
O 't e kee slag kreeg, 'als (de room in de karn-) een keer begon te klotsen'.
On z'eddaon hadden, 'toen ze klaar waren'.
U j' e kee wit waarop dat 't lopt, 'als je een keer weet waarover het gaat'.

Deure at/et: de betekenis is *doordat, omdat*:

Deur' et 'n 't zoo sjoone explikeerd het, 'doordat hij het zo mooi uitgelegd had'.

Egen et/at/dat:

Wachten egen et/dat 'n ellost muste ziin, 'wachten totdat hij losgelaten mocht worden'.
Egen dat 'n thuuskaam..., 'tegen dat bij thuiskwam'.

Peerderip

En: als voegwoord betekent *en: dat, als* of *toen*, soms ook *indien*.

En m' eddaon hadde, 't wos kuriolle (Rubrock), 'toen we klaar waren, was het oogstfeest'.
Wiine gao je doen en ze nie komn, 'wat ga je doen als ze niet komen'.

Voor at/et: *Voor at/et* betekent hier 'voordat'. Vergelijk ook *deure et*.

Voor et 'n eddaon hadde, 'voordat ie ermee klaar was'.
En wos vors vor et 'n volend had, 'hij was weg voordat hij ermee klaar was'.

Lik en: de betekenis van *lik en* is 'alsof, 'als'.

't Is lik en me 't zoun had hen, 'het is als hadden we het gekregen (gehad)'.

In Belle komt *lik of* ook voor met dezelfde betekenis.

Zoo: betekent hier 'als', 'indien'.

Sichten dat: 'sinds', komt ook voor in het westelijke West-Vlaams.

Nevenschikkende voegwoorden

De nevenschikkende voegwoorden *en, of, mao*, 'maar' wijken niet af van het West-Vlaams.

Noch: in tegenstelling tot het Standaardnederlands komt *noch* ook veel in de omgangstaal voor, vooral in zegswijzen.

Noch 't een noch 't ander.
Noch vriend noch maag, 'geen familie of verwante'.

Deure: het nevenschikkend voegwoord *deure* heeft de betekenis en functie van 'want', soms ook uitgesproken *van*.

Je moet assan de tajooren nie naken, deure ze ziin heet, 'want ze zijn beet',
of zoals in het West-Vlaams *van: van ze zijn beet*.

DE VOORNAAMWOORDEN

Persoonlijke voornaamwoorden

In het Frans-Vlaams zijn de volgende persoonlijke voornaamwoorden in gebruik. De eerste vorm is de onbeklemtoonde, de tweede vorm de beklemtoonde.

	onderwerpsvorm	niet-onderwerpsvorm
1ste pers. enkelvoud	'k, ik	me, mii(n)
2de pers. enkelvoud	je, gii	je, joe(n), juun
3de pers. enkelvoud	e, en, ii	'n, nem, num
	ze, zij, zoe	ze, neur
	't, het	't, het
1ste pers. meervoud	me, wiider, wulder	nuus, nuus
2de pers. meervoud	je, julder, giider	je, julder
3de pers. meervoud	ze, zulder, ziider	ze, zulder, nulder

Enkele voorbeelden zijn: *en het 't ie ezgeed mao zij nie. J'bet gii ezgeid. 'k Peizen damme nuus aal doof komn, 'dat wij allemaal doof worden'. Gao je julder morgen komn?*

De pers. vnv. zijn bijna helemaal zoals het westelijk West-Vlaams. Er zijn zeker hier en daar plaatselijke afwijkingen.

Je, joe, joen / jun, julder (je, jou, jouw, jullie) zijn in het West-Vlaams ook Ingweonse vormen. In Frans-Vlaanderen kan *julder* ook onderwerp zijn. Dat is niet zo in het West-Vlaams, of op z'n minst verouderd in West-Vlaamse Westhoek.

Zoe komt als 3de pers. ev. vr., als onderwerp, meestal beklemtoond, i.p.v. *zij* o.m. voor in de buurt van Duinkerke in Zeeuwse Gijndle. Bijvoorbeeld: *Wat doe je met die...*

enz., b.v. *zoe neur moeder* 'haar moeder', *zoe wit niet* 'zij weet niks' (Merkegem). (vgl. Paardekooper 1991 en Ryckeboer 1972).

Nuus kan onderwerp zijn met het verwijswoord *me* (we), en kan in Ekelsbeke, Stene, Rekspoede enz. lijdend en meewerkend voorwerp zijn zonder verwijswoord, bijvoorbeeld *nuus, me klappen Vlaams, Nuus, me zijn aoltid thuus*. (vgl. Paardekooper 1966)

In alle Vlaamse dialecten kan de beklemtoning van het pers. vnv. als onderwerp zoals in het AN plaatsvinden door uitsluitend een sterk accent en zonder verdere syntactische verandering: *ii komt alsan te laote! Ti en wit nooit van niet!*

In de regel wordt, zoals algemeen in het West-Vlaams, het pers. vnv. onderwerp in Frans-Vlaanderen sterk beklemtoond door een herhaling. In het uiterste westen en zuiden komt dat echter veel minder voor. Het niet beklemtoonde pers. vnv. is verwijswoord naar een beklemtoonde vorm die volgt op de pv. als het onderwerp eerste zinsdeel is. In de bijzin of de vragende hoofdzin volgt de beklemtoonde vorm op de niet beklemtoonde. Hier volgen de de meest verspreide Frans-Vlaamse vormen. (*Het ontbreekt*)

'k hen ik dat nie ezzien	hen 'k ik dat nie ezzien
j' het gii dat nie ezzien	he' j' gii dat nie ezzien
en het ie dat nie ezzien	het 'n ie dat nie ezzien
z' het zii dat nie ezzien	het ze zii dat nie ezzien
m'hen wulder/wiider dat nie ezzien	hem me wulder/wiider dat nie ezzien
me gaon nuus aal doof komn	gaon me nuus aal doof komn
j' het julder dat nie ezzien	he je julder dat nie ezzien
z' hen zulder/ziider dat nie ezzien	hen ze zulder/ziider dat nie ezzien

De beklemtoonde vorm *zoe heeft* geen verwijswoord nodig: *zoe bet dat wel ezzien; zoe wit dat wel; zoe gaot dat wel doen*. In antwoordkortzinnen kan de beklemtoonde vorm alleen voorkomen: *Ik nie, gii nel. Zulder nooit. Nuus ook*.

Jaak en nink (enz.)

In het West- en Oost-Vlaams wordt *ja* en *nee* in een antwoord verbonden met een onbeklemtoonde vorm van een pers. vnv. Het onderwerp van de vraagzin wordt in zijn onbeklemtoonde vorm toegevoegd aan het antwoord. Maar het antwoord is natuurlijk eerste pers. ev. of mv. als het onderwerp tweede persoon is in de vraagzin. Enkele voorbeelden van vormen die veel voorkomen in Frans-Vlaanderen:

Jaak/jaa-ik	nink(e)	meug je komn?	jaak - nink(e)
Jaoje	nijje	meugen'k komn?	jaoje - nijje
Jaoi/jaon(e)	neei	meugt 'n komn?	jaoi/jaon(e) - neei
Jaos	nins	meugt ze komn?	jaos - nins
Jaot	nint	meugt 't komn?	jaot - nint
Jauw	neeuw	meug je julder komn?	jauw - neeuw
Jaoje	nijje	meug me komn?	jaoje - nijje
Jaos	nins	meugen ze komn?	jaos - nins

In het Kustvlaams in de buurt van Duinkerke, is *jaens* voor de derde pers. mv. gebruikelijk. Ook als de vraag een onpersoonlijk ww bevat, is het antwoord *jaot* en *nint*. *Reent bet? Jaot. Nint.*

't Doet en 't en doet zijn, zoals in West-Vlaanderen, replieken of antwoorden op zinnen of vragen: 't *Het hier zeker niet errind? 't Doet* (toch wel). 't *Is zeker over? 't En doet*. (toch niet) (vgl. Ryckeboer 1990)

Er

Er als plaatsonderwerp bestaat niet in het West-Vlaams, ook niet in het Frans-Vlaams. In plaats daarvan wordt het pers. vnv. *het/ 't* als plaatsonderwerp gebruikt:

- 't Is daor e mulle, 'er is daar een molen'.
- 't Is nog veel werk, 'er is nog veel werk'.

In tegenstelling met het West-Vlaanderen wordt in Frans-Vlaanderen gezegd: 't Is er vele die dat zeggen. Wvl.: 't Ziin er vele die dat zeggen 'er zijn er veel die dat zeggen'. Dat is niet het geval b.v. in Westkappel, Rekspoede en elders langs de grens, waar ook gezegd wordt: 't ziin der vele die dat zeggen Dat is alleen het geval wanneer een onbepaald vnv. het getalsonderwerp is. Hier wordt de getsalsregel niet toegepast. Bij een andere woordsoort als onderwerp, wordt de getsalsregel wel toegepast: 't ziin nog veel mensjen die 't nog nie weten (Er zijn nog veel mensen ...).

Bezittelijk voornaamwoord

De bezittelijke voornaamwoorden (bez. vnv.) hebben doorgaans dezelfde vormen als in het westelijk West-Vlaams.

<i>Niet beklemtoond</i>	<i>Beklemtoond</i>	
me, m'n	miin, me	me kamer, m'n huus, miin stoel
je, joen, jun, juun	joen, juun	je kamer, juun huus, joen stoel
z'n, ze	ziin	z'n kamer, ze boeken, ziin huus
neur	neur	neur kamer, neur boeken
z'n, ze	ziin	't kiind z'n poppe; ziin poppe
nuus, nuz(e)n	nùs, nùze(n)	nuzen bakker, nuus huus
julder	julder	julder broere, julder huus
nulder	nulder	nulder land, 't is nulder huus

In gebeden en religieuze taal: *Oens Heere, Oenzgen Heere, Oenzge Va(o)der, Oenzge Lieve Vrouw*, en niet *nuze*. Dat is ook het geval met het pers. vnv. in de aanroeping: *bid vor ons*, maar wel met een gesalsleerde *n* en een gerekte gedekte *o*.

In de zelfstandige vorm zijn de bez.vnv. als volgt :

<i>enk. m.</i>	<i>enk. v.</i>	<i>enk.o.</i>	<i>mv.</i>
de(n) miin	de miine	't miine	de miine
d' joenn	d'joene	't joene	d' joene
de ziinn	de ziine	't ziine	de ziine
den neuren	de neure	't neure	de neure
de ziinn	de ziine	't ziine	de ziine
den nuzen	d'uze	't uze	de nuzen
d'julderen	d'juldere	't juldere	d'juldere
den nulderen	d'huldere	't hulder(e)	d' huldere

Opmerkelijke beklemtoonde vormen zijn:

num z'n vaoder, 'zijn vader'.

Wederkerende voornaamwoorden

Niet beklemtoond
 'k wassjen me/ miin
 je wasjt je/ joen
 en/ii wasjt nem/num
 ze/zii wasjt neur
 't kiind wasjt nem/num
 me wassjen nuus
 julder wasjen julder
 ze wasjen hulder

Beklemtoond

'k wassjen miin, me zelve
 je wasjt joen, je zelve
 en/ii wasjt z'n zelve
 ze wast neur zelve
 't kiind wasjt ze zelve
 me wassjen nuus zelve
 julder wassjen je zelve/ julder zelve
 ze wasjen hulder zelve

Wederzijdse voornaamwoorden

De wederzijdse voornaamwoorden zijn *mekanger, mekangers, makanger(s), mekangerj, mekaors*.

Me moen (*moeten*) mekanger helpe.
 Z'hen mekanger(s), makanger(s), egen ekomm (*tegengekomen*).
 M'hen mekaors ekkruust (*tegengekomen*).

Aanwijzende voornaamwoorden

Doorgaans zij de aanwijzende voornaamwoorden zoals in het (westelijk) West-Vlaams.

– Bijvoeglijk:

Deze zijn *die/ dat, dit, zukke, zuk, zuk vor, zuk vorre, zuffer, dezelfde, 't zelfste*.

Dat huus; die boomn, zuk vleesj, zukke groensels, zuffer/zuk vorr'appels, dezelfde mensjen, 't zelfste papier. 'k Haan zukke piine, 'ik had zo'n pijn'.

Zelve komt zoals in het AN na de kern: *de boer zelve, j' het zelv' hoord*.

– Zelfstandig:

De zelfstandig aanwijzende voornaamwoorden zijn:

'n dien, 'n dezen, d'n gunten.

'k En hen 'n dien/ 'n gunten nog nooit ezzien.

'n Dien hier en de die daor, de deze.

Wien het den dien uut-elleid? 'mie heeft dat verbaal verteld?.

He je de die (*die vrouw*) hoord?

de die, de deze, de gunte.

De deze he'n 'k nog ooit ezzien

dat, dadde, dit of dat, dit en dat, gunt.

'k Hen dat eddaon. He je dat hoord? Met dadde en e zak steens en brood vor acht dagen, je kut vors vor e weke, 'je kunt overweg voor een week'. 't Is ossan dit of dat. Dit en dat en gunt.

de zelfste, 't zelfste, zuk een, zuk etwot, zuk vorre, degonne (die)

't Ziin ossan dezelfde, 't is ossan 't zelfste.

He je zuk een ezzen? 'k Hen ook zuk vorre had, 'ik heb ook zulke gekregen'.

De zelfst. aanw. voornw. komen ook voor als voorbepaling: *Den dien z'n werke, de die neur werke, de die nulder werke.*

Bepalingaankondigende voornaamwoorden

Deze zijn: *de gonne, 't gonne*, 'degene, hetgeen', zoals in *de gonne die dat zeggen, de gonne die dat ezzeid bet, 't gonne da m'horen zeggen.*

Betrekkelijke voornaamwoorden

Zoals in het West-Vlaams wordt *die* als onderwerp en *dat* als niet-onderwerp gebruikt:

't Pèerd die dao staot.

't Huus die te verkopen is.

De meur die vervorven moet ziin.

Ol de mensjen da(t) m(e) ezzen hen.

De petrolekèese dat de paster hier essteld had, 'de petroleumlamp die de pastoor hier gezet heeft'.

Ezel da(t) j'ziit, 'die je bent: wat ben je een ezef'.

Ook gebruikt waar in de algemene taal *wiens* / *van wie* (*die d'r*) wordt gezegd:

De gebeur dat/et z'n huus verkocht is, 'de buurman wiens huus verkocht is'.

De gebeurnege dat/et neur hoend hier roendlopt, 'van wie de hond hier rondloopt'.

De gebeurs dat nulder katte dood erréén is, 'de burens van wie de kat doodgereden is'.

Er is ook hier nogal wat variatie. Meest wordt *wiens* of *die d'r* omschreven:

't Is 't huus van de gebeurnege die verkocht is.

't Is den hoend van den gebeur die hier roendlopt.

Vragende voornaamwoorden en andere vragende woorden

– Zelfstandig

Wien? m voor een klinker of een h, of met wat nadruk. (Genasaleerde, gerekte vrije *i*) beantwoordt aan 'wie?' voor personen in de algemene taal:

Wien zegt er dat? Wien he j' egen ekkommen? 'wie ben je tegengekomen?'

Wiine? beantwoordt aan 'wat?' voor niet-personen in de algemene taal:

Wiine ligt er doa?

Wiine baot het? 'wat baat het?'

Om wiine doe je dat? 'waarom?'

Wiine vermakt je vaoder? 'wat doet je vader van beroep?'

W'uk? beantwoordt aan AN 'wat?' voor niet-personen In de streek van Belle; in de streek van Westkappel, Winnezele, Rekspoede *wuk* naast *wiine*: *Wuk bet 'n ezzeid?*

Wiens (z'n)? beantwoordt aan AN 'wie z'n':

Wiens z'n zeuntje is dat?

Van wiine komt dat? 'waarvan komt dat? Van klaore smooeren, 'van het danig roken'.

– Bijvoeglijk:

Deze zijn:

Wuk of *wukke*.

Wuk vleesj gaon m'eten?, 'wukke veste moe'k indoen'.

Waffor, waffer, wuffor, wuffer. In de streek van Belle wordt *wuffor* gebruikt.

Waffor huus is dat? Wufforre mensjen weun d'r hier? Waffer vleesj gaon m'eten? Wafforre veiste moe'k indoen?, 'welke jas moet ik aandoen?'

Andere vragende woorden zijn: *wanneer, waar, hoe, waarin, waorover, waovan, waarom*, enz. *Om wie* en *om wien* betekenen 'waarom'.

Onbepaalde voornaamwoorden

De onbepaalde voornaamwoorden zijn meestal zoals in het West-Vlaams.

Al(les): *al, aal, ol, olles, niet(en)*.

't Is aal of niet.

Iemand: *etwien, etwienand* en niemand: *niemand*, iets: *etwat, etwot/etwodde*.

'k Hen etwat of etwod hoord, 'ik heb iets gehoord'.

Iedereen: *alleman, aalman/aalmen, ol(le)man, iedereen, elk, elkendeen/elkendéén*.

Èlk z'n zin.

Èlkendeen zegt dat.

Allemaal: *al, aal, ol, allegaore, ollegaore, oltegaore, altegaore, ollemal*.

Men: hetzelfde als in de algemene taal *men* of *me*, dat vooral in spreekwoorden voorkomt.

Mee e glas me(n) proeft e tunne, *meestak* mee e glas je proeft e tunne.

Uitroepend 'wat'.

Wad e, wod e, wod en.

Wod e leven. Wod en gewaai, 'lavaai'. Wad e geruusi, 'gedruis'. Wod e geruchte. Wod en groot pèèrd.

Wuk e, in de streek van Belle en in Rekspoede: *wuk e leven*.

Voornaamwoordelijke bijwoorden

Ook de voornaamwoordelijke bijwoorden zijn zoals in het West-Vlaams. Zij zijn te onderscheiden in: persoonlijke: *d'rvan, d'rin, d'rnuut* 'eruit', *d'rvooren*; aanwijzende: *daovan, daorin, daorruut, daovooren*, zoals: *en is nie daovooren*, 'hij is daar niet voor'; betrekkelijke: *waovan (van wuk, van wii)*; vragende: *waovan, waorin, waorruut, waovooren, waomei* 'waarmee' en onbepaalde: *eetwao, etwao vooren* 'ergens voor'.

Specifiek Frans-Vlaamse voornaamwoordelijke bijwoorden zijn *d'r egen*. Zie moeder was *d'r ege*, als 'drege' uitgesproken, 'z'n moeder was ertegen', *'k heb d'r-egen ekkelapt*, 'ermee gepraat'; *d'rom: gruupt maor e sukerbolle, ze zijn d'rom gemakt*, 'ze zijn ervoor gemaakt'; *nowerom: dat en dient nowerom*, 'dat dient nergens voor' en *etwaorum: dat moet etwao om dienn*, 'dat moet ergens voor dienen'.

DE LIDWOORDEN

De lidwoorden zijn zoals in het West-Vlaams. Zij zijn als volgt te onderscheiden:

Het onbepaalde lidwoord *e* heeft een gedekte, soms *doffe e: e vent, e wuuf, en*, ook voor woorden die beginnen met een klinker of een *b: en èèrme man*, 'een arme man', *en beere, en anderen en e beteren*.

Het bepaalde lidwoord *de* is voor mannelijke en vrouwelijke woorden: *De sjole is uut, de sjolekoster is dao, d'n* voor mannelijke woorden die beginnen met een klinker of een *b: d'n eesten de besten, d'n boend, d'n bèèrd*. In *d'n* is de *d* nauwelijks hoorbaar, maar er is een duidelijke *n*. Voor vrouwelijke enkelvoudige woorden, die met en klinker of een *b* beginnen, staat de *d'*, ook voor meervoudige woorden die met een *b* of een klinker beginnen: *d'aonde, d'hoends, d'holve deure, d'eeeste die komt*. 't: Voor een zn. o. ev. staat 't, zoals in 't *huus was te verkopen, 't pèèrd beslaan*.

Een ontkenkend lidwoord: is *gin, ginne* 'geen': *he j' e brood? Ninke, 'k ben gin* 'ik heb er geen', 't *Ziun ginne mè*, 'er zijn geen meer'.

DE TELWOORDEN

De hoofdtelwoorden zijn gelijk aan het West-Vlaams. Zij gaan van *viere* tot *negentiene* uit op een *doffe e* als ze zelfstandig gebruikt worden, behalve *negen*. Voor een zn, bijvoeglijk gebruikt, heb-

aparte uitspraak: *dartiene* (ook: *dertiene*), *vichtiene, twuntig, dartig* (ook: *dèrtig, tfeertig, 't vichtig, tseistig, tseventig, tachtentig, negentig, boengerd* (ook: *boenderd*), *duust*. Bijvoeglijk: *vier buzen, zes pèèrden, dartien of dertien rampen, duust keers*.

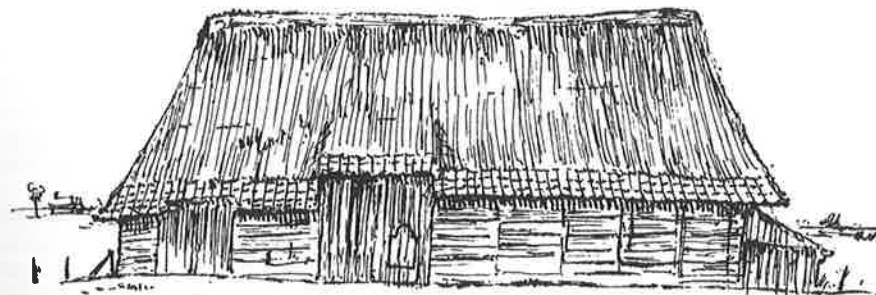
De rangtelwoorden zijn: *eeste, twidde, tweeste* in Malo en passim in Frans-Vlaanderen, *driede, vierste* of *vierde, vufste* of *vunfde, zeste* of *zèste, negenste, tienste, elfste, twolfste, dartienste, vichtienste*, enz. zoals in het West-Vlaams, *twintigste, boengerste*. De *laste* of *leste, de middelste, e driede, e vierde* of *e kaart*. 'k *Ziun op m'n tseistigste 'zestigste, de zovveélste*.

De onbepaalde telwoorden zijn: *eenigste, winnig, defrente, somme(r)ste, aal of aal de, Zowele, gin of ginne, nie e(n): 't Is nie e prochie wao dat er gin zijn*, 'er is geen dorp waar er geen zijn'.

Een vragend telwoord is *hoeveél?, hoevele?, d'hoeveélste?*

Enkele verbogen vormen zijn: *met vuvan, met zessen, met achten* enz., *in vieren deelen, ten elven, met hoeveélén zii je? Te vuvan, te zessen, te zevenholv*, 'om vijf uur, om zes uur, om halfacht', zoals in het West-Vlaams.

Eigen aan Frans-Vlaanderen zijn, behalve *driede*, 'derde' ook nog *oengerholv*, 'onderhalf voor anderhalf', dat ook in een West-Vlaamse strook langs de grens voorkomt, en *een holve vufentwintig, 'dertien'*.

Juc AMEEL

schure

DE BIJWOORDEN

Doorgaans zoals in het West-Vlaams zowel lexicologisch als syntactisch: *stijf vele, zeere lopen, trage werken*. Als versterkend bijwoord komt meestal *beel* of *beele* voor, o.m. i.p.v. het West-Vlaams *stijf*. *En is beele krank*, 'erg ziek', *beel veel volk, je ziiit beele zot, e moend beele roend, het is beele verdaan* 'helemaal verbouwd of vernieuwd'. Er bestaan, naast *stijf*, veel intensiverende of versterkende voorbepalingen bij een bw. of bn. Voorbeelden: zijn *fiin koud, iizelik koud, gruwelik koud, oengjoord koud, oembemherdig koud*. 't *Is gruwelik sjoone, fraoi* of *freui dikkers* 'vrij vaak': *me waoren naor stokekedood* 'zo goed als morsdood'.

Bijwoorden op *-waort* of *waart* die in het AN verouderd of plechtig klinken, komen veel voor, zoals *buzewaort, buzewaart* 'huiswaarts, naar huis', *dèrwaart* en *dèrwaort* 'derwaarts, daar naartoe', *bèrwaart* en *bèrwaort* 'hierheen', *opperwaort* of *opperwaart uut niet* 'beslist niet'.

Het Frans-Vlaams kent enkele bijwoorden op *-wiis*, *-wiize*; vgl. Ndl. *-gewijs*. Voorbeelden: *rekewiis* 'regelmatig', *persesjiewiis* 'als in een processie of stoet', *lankwiize* 'langwerpig', zoals in *lankwiize em-makt*.

Het bw. *terug* is onbekend. Er is wel een woord *overrike*, dat geen West-Vlaams is. In Frans-Vlaanderen gebruikt men het woord *were*, zoals *overrike kommen* 'terugkomen' en *overrike zenden* 'terugsturen' in Godewaarsvelde: *Ze gaon were keeren*, 'terugkeren'.

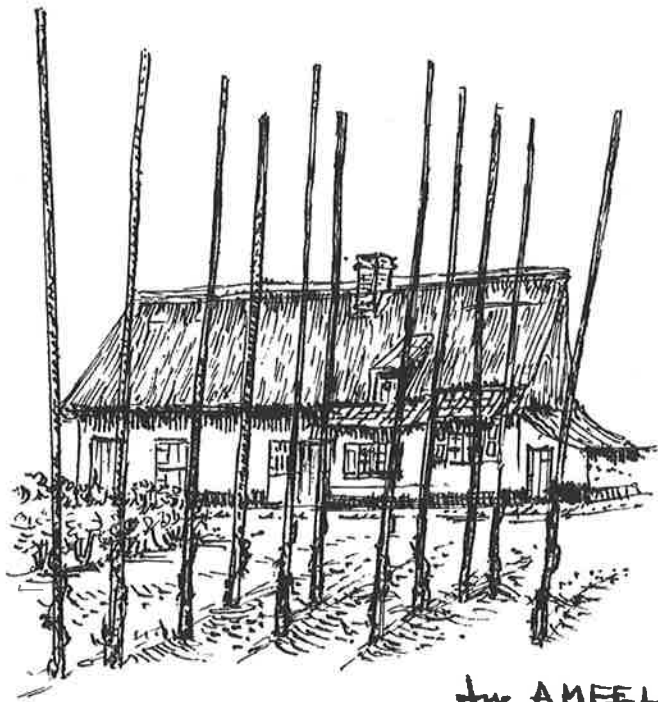
In plaats van *opnieuw* is *op e nieuw* bekend: *op e nieuw begunnen*, 'opnieuw beginnen'.

Het bw. 'ervandoor/weg' kan op verschillende wijzen hertaald worden. Voorbeelden: *Ze zijn vors*; *vors doen* (Zermezele), *vors gaon* (Steenvoorde); *Ze zijn vort* (Rubriek); *Ze zijn wei* (o.m. Buis-scheure); *'k Gaon deure*. Ook in samenstellingen: *etvien vortsjoppen* 'wegschoppen, buitenschoppen'; *weismüten* 'weggooien'; *weib(e)lenden* 'weg of verloren raken'.

Streek eigen bijwoorden zijn *derweisjen* 'overdwars', *rechttegen*, *rechtuut*, *restuut* 'meteen', *voore(n)* en *bachte(n)* 'vooraan, achteraan', zoals in *de deure voore en bacht' esslote* (Volkerinkhove). Typisch bw. uitdrukkingen zijn: *al op e trek* 'opeens, plotseling', *alvoets*, *halfvoets* 'vlug', *direct*, *meteen*; *e lütje op e kee(r)*, 'een beetje met een keer'; *een op e kee(r)*, 'één voor één, één om de beurt'; *om e best*, 'zo goed mogelijk'; *ons en were*, 'over en weer of heen en weer'.

Zoals de bn. kennen de bw. de regel van de verkorting: *zeere* 'vlug'; *zidder*, 't *zidst*: *lopen om 't zidst*, *winnig*: *min*, 't *miinst*; *dikkels* of *dikkeers*: *meer*, 't *meest*.

In plaats van het bw. *goed* wordt bijna altijd *wel* gezegd: *die joengen kent wel z'n lesse*, en *het wel elleerd*, 't *Is wel*, en *wel*, *beter*, 't *best*.

hommelpersen

V. WOORDENSCHAT

Zoals boven gezegd is het Frans-Vlaams eigenlijk westelijk West-Vlaams. Veel van de in het lexicon opgenomen woorden komen dan ook in het westelijke West-Vlaams en ruimer in West-Vlaanderen en elders voor.

Dat de taal van Frans-Vlaanderen vaak oud Vlaams is kan worden opgemaakt uit het taalgebruik in oude handschriften uit onze streken. Dat blijkt uit 17^e- en 18^e-eeuwse rekeningen uit Langemark, dat ligt op de grens van de grote Westhoek. Het was een oostelijke grensparochie van het bisdom Terwaan en later van het bisdom Ieper, tegelijk ook van de kasselrij Ieper. Het plaatselijk dialect vertoont nog verschillende westelijk West-Vlaamse kenmerken eigen aan de Westhoek.

In de bedoelde rekeningen van Langemark staan de volgende woorden die her en der nog mondgemeen zijn in Frans-Vlaanderen, maar nu ter plaatse verdwenen zijn. Enkele voorbeelden zijn, met het jaartal van de rekening waaruit het woord afkomstig is, zijn *beschinken* 'trakteren' 1673, *bevrjden*, om *bevrjyt te zjen van sonragiers*, 'beschermen', 1647, *bonwelyn* 'bundel' 1677, *canne*, XXIII *cannen biers* 'kanne, inhoudsmaat, ong. '1 liter' 1644, *catechisatie* 'catechisatie', znd. 'catechismuslessen' 1644, 1688, *clockhydighe* 'klokkenluidster' 1647, *cranckbeyd van de beesten* 'ziekte' 1682, *erudecoucke* 'ontbijtkoek' 1621, *gaeren* 'verzamelen', 'oprapen', *glasevenster* 'venster', 'raam' 1640, vandaar *houten venster* 'luik', *gonse*, *een paer gonseletsen* 'pin van een scharnier' 1687, *hoogtyd* 'hoogfeest' 1687, *manshoofd* 'manspersoon' 1646, 1693 (ook 'vrouwshoofd' hier), om b.v. iets om een present, om 't volk, 'voor' 1624, 1628, 1644, *predikbeere* 'predikant' 1673, *raken* 'aanraken' 1680, *spynt*, *een spynt coorne*, 'inhoudsmaat voor graan' 1677, *stellen*, b.v. *op den antaer* 'zetten' 1612, *vierstede*, 'haard' of 'schoorsteen' 1681, *vriend*, de zielen van vrienden en kennissen, 'familieid' 1697, en *vrouwmoeder*, 'moeder van een priester' 1677.

Voorts zijn er heel wat woorden waarvan het gebruik zich vandaag nagenoeg tot Frans-Vlaanderen beperkt. Enkele voorbeelden zijn *aaphoofd* 'apenkop', een scheldwoord, *berre* 'bed', *biechthuus* 'biechtstoel', *diikkant* 'berm', *dunderboofd* 'donderkop', *domboofd* 'domkop', *enkolwue* 'enkel', *beeger* 'reiger', verouderd in de Belgische Westhoek, *hoofdstiek* 'hoofdkaas', verouderd in de Belgische Westhoek, *hoofdtiid*, 'hoogfeest' *kolfshoofd* 'kalfskop', *kattebeiers* 'bramen', *kattementen* 'bramen', *klauterbusse* 'klapbus', *kliinkebelle* 'bel(letje)', verouderd in de Belgische Westhoek, *kolhof* 'groentetuin', *koorze* 'keuze', *koppespinne* 'spin', *naaldoge* 'oog van een naald', *oorname* 'bijnaam', *paot* en *patje* 'poot', *parre* 'pad', *spilje* 'toneelspel', verouderd in de Belgische Westhoek, *sprinkel* 'sport van een ladder of een stoel', verouderd in de Belgische Westhoek, en ten slotte *zehe* 'achterste, bips', verouderd in de Belgische Westhoek.

Dat geldt ook vaak voor de traditionele landbouwwoordenschat. Enkele voorbeelden zijn *bandberrie* 'onderstel van een beerton' (Godewaarsvelde), *bandkartel* 'beerkar' (Steenvoorde), *baubouwe* 'hak om aan te aarden' (Westkappel), *bauksjuttel* 'beerlepel' (Wijlder), *benoote* 'aanaardploeg' (Rubroek), *breenielwagen* 'grote wagen om de oogst binnen te halen' (Steenvoorde), *dassjerie* 'dorsmachine' (Steenvoorde), *dassmasjuintje* 'kleine dorsmachine' (Ledringem), *drietaaie* 'drietandige vork' (Millam), *drietinte* 'drietandige vork' (Nieuwerleet), *gerip* of *grip* 'ruif' (Ekelsbeke, Bambeke), *getuug* 'landbouwmachine', vandaar: *getuugmarsjang*, *getungekot*, *haarteraker* 'kruiwagen' (Sint-Janskappel, Uksem), *heize* 'ruif', *korrebak*, *koorebak*, *karrebak*, 'driewielkar' (Soks, Merkegem, Volkerinkhove), *karrette* 'steek- of trekkarretje', *karrewagen* 'kruiwagen' (Kaaster), *krumwagen* 'kruiwagen' (Sint-Janskappel), *pikkenerf* 'handvat van een korte zeis', *pikke* genoemd (Rubroek, enz.), *ploef* 'aanaardploeg' (Rekspoede), *slipkarre* 'driewielkar waarvan het voorwiel niet wendbaar is' (St.-Janskappel), *sprietkarre* 'driewielkar waarvan het voorwiel niet wendbaar is' (Sint-Janskappel), *sputkalut* 'sproeimachine' (Volkerinkhove), *snuufsjepper* 'klein plantmachieetje voor bonen' (Zermezele), *steertewagen* 'wagen met smalle wielen en een lange dissel' (Bambeke), *steker(tje)* 'braak- of zaaimachieetje'

(Ekelsbeke), *stikkarette* 'handkarretje' (Ekelsbeke), *strobbeleégde* 'stoppeleg' (Godewaarsvelde), *tafelsjorte* 'niet-draaiend zeil onder in een maabinder' (Steenvoorde), *tolle* 'rol' (Zermezele), *trufel* 'omgebogen schop bij het draineren' (Winnezele), *tweetand* 'vork' (Rubroek), *viertaaike* 'greep' (Rubroek), *viertander* 'greep' (Rubroek), *vlee* en *vleen* 'vlegel' (Westkappel, Rubroek), *vlink* 'idem' (Rekspoede), *vri* 'idem' (Roozendaal), *wiingmulle* 'wanmolen' (Kaaster, enz.), *(w)uelstok*, *woolstok*, *stok om te woelen of woelen* 'de reep, over het voer heen, door middel van een stok vastsjorren achteraan' (Zermezele, Steenvoorde), *zaadéégde* 'zaaiég' (Westkappel).

Ook de volgende substantieven worden door West-Vlamingen niet of verkeerd begrepen, zoals *afzetsels* 'afstammelingen', *bake* 'varken(svlces)', *boskulte* 'stofdoek', *grutheere* grootvader (Millam), *grutvrouw* 'grootmoeder' (Millam), *heervaoder* 'vader van een priester', *kanneviin* 'flessenwijn', *kermistoer* 'draaimolen', *koebanksje* 'melkstoeltje', *kopper* 'ragebol', *koster* en *sjoekoster* 'onderwijzer, leraar, leerkracht', *krakebusse*, 'ratel' (op Goede Vrijdag), *haarte kraker*, 'kruiwagen', *mansboofd* 'manspersoon', *mullehoefe* 'stofdoek', *opperkoster* 'schoolhoofd', *petrolkèise* 'petroleumlamp', *ploef* of *ploeg* 'lichte eenscharige ploeg', *praal* (b.v. *kattepraal*) 'uitwerpsel', *ruster* 'sintel' (Millam), *sjaovier* 'brand', *stabboord* 'aanlegplaats voor bootjes' (Millam), *smoutelik* 'zalf', *spuger* 'brommer', *toernooi* 'draaimolen', *vriend* 'familielid', *vrouwmoeder* 'moeder van een priester', *wapens* 'gereedschap' (van een smid b.v.), *zoeteboom* 'zoethout', *zole* 'ploeg', verouderd in de Belgische Westhoek.

Opmerkelijk is dat het Frans-Vlaams soms dichter bij het AN staat dan het West-Vlaams, b.v. *vere* 'veer' (Wvl. *ressort*), *uitrichten* (Wvl. *uistekken*), *steenhouwer* (Wvl. *steenkapper*), *keruspiant* (Wvl. *kerusstraote*), *oom* (Wvl. *noenkel*), *hele* (Wvl. *bekken*), *verven*, ook in de Belgische Westhoek en in het noorden van West-Vlaanderen (Wvl. *verven*), *lusten* (Wvl. *goeste hen*), *makelaar* (Wvl. *facteur*, in vlas b.v.), *spinnekop* (Wvl. *kobbe*), *het licht* (meestal Wvl.: *de lucht*), op (Wvl. *up* of *ip*), *snoepen* (Wvl. *sneukelen*), *beteren* (Wvl. alleen: *genezen*), *verkoudheid*, ook in de Belgische Westhoek (Wvl. *valling*), *roken* (Wvl.: *smoren*, dat ook bekend is in Frans-Vlaanderen), *dekenaat* (Wvl.: *dekenie*), *ik kan erbi* (Wvl. *ik kan eraan*), *overbluven* 'overblijven', *heel*, *den heelen dag* (Wvl. *g(e)heel den dag*), *raken* (Wvl. *geraken*), *hamme* 'ham' (Wvl. en Ovl. *hespe*), *langzaam* (Wvl. ook *langzamig*, meestal *trage*), *appelboom*, *pèreboom* enz. (Wvl. meestal *appelaore*, *pèrelaore*), *bramen* (Wvl. *braambeiers*), *knikker* (Wvl. *marbel*), *babbelaar* 'snoep', in Wvl. meestal: *babbelute*), *mooi* (niet gebruikelijk in het West-Vlaams, tenzij met ironische betekenis langs de kust), *houweel* (Wvl. meestal *pioche*), *lust ben* (Wvl. *goeste hen*), *sputgast* 'spuitgast' (Wvl. *pompier*).

Verder bijna AN: *erappel*, 'aardappel' (Wvl. nu meestal *petat* of *patat*), *kizzel* 'grintweg', verwant met *kiczel* (Wvl. veelal *gravee*), *blekslaander* 'blikslager', *landstraote* 'landweg' (Wvl. *èrdeweg*).

In de woordvorming vertoont het Frans-Vlaams nog zeer eigen trekken. Het kent tientallen woorden op *-ege*, soms ook *-nege*, om vrouwelijke beroeps- of bezighedsnamen uit te drukken, zelfs in gevallen dat de standaardtaal geen vrouwelijke uitgang kent. Het suffix *-ege* is er nog steeds productief, terwijl het in de Belgische Westhoek slechts bij een aantal woorden nog voorkomt. De Frans-Vlaming kan telkens weer nieuwe afleidingen maken, b.v. ook van achternamen. De standaardtaal kent een variant van dit achtervoegsel alleen nog maar in *dievege* en *klappei*. Enkele voorbeelden zijn *bedelege* 'bedelares', *berkierege* 'herderin', *dievenege* en *dievege* 'dievege', *doolnege* 'almaar rondlopende vrouw', *fleisternege* 'vleister', *geefege* 'koe die veel melk geeft', *gebeurnege* 'buurvrouw', *kaarteslaonege* 'kaartenlegster', *keruwege* vrouw die moet 'kruwen', 'die lastig werk moet verrichten', *moeinege* 'vrouw die zich overal mee moeit', *noodege* 'vrouw die de mensen ging uitnodigen naar en begrafenis', *piepelege* 'almaar jammerende vrouw', *pratelege* 'klappei', 'praatvaar', *ratelege* 'vrouw die almaar grolt en opspeelt', *steperege* 'vrouw die schrobt en schoonmaakt', *sloeberege* 'wauwelaarster', *toverege* 'tovenaars', en *wienkelierege* 'winkelierster'. Een dergelijke afleiding kan met alle achternamen gevormd worden, wat in de naamkunde Movierung, een term voor de feminisering van de naam van de echtgenoot of vader, heet, bijvoorbeeld *Grangnege* 'vrouw uit de familie van Degrand'.

Voorts komen er in het Frans-Vlaams veel meer substantieven voor die uitgaan op *-erie* dan in het West-Vlaams. Voorbeelden zijn *blaanverie* 'smokkelarij', dat ook in de Belgische Westhoek voorkomt, *butteraperie* 'bietenveld', *dassjerie* 'dorsmachine', *gezzerie* 'gras- en weiland', ook in de Belgische Westhoek, *koekbakkerie* 'banketbakkerij', *koenterie* 'domme grapjes', *kramerie* 'inhoud van de mars van een marskramer', *paaterie* 'patersklooster', *potten- en pannerie*, Wvl. ijzerwinkel waar ook potten en pannen verkocht worden, *rademakerie* 'radenmakerij' of 'wagenmakerij', *sjoepvaorerie* 'kruidenierswinkel', *sjoerie* 'schelmenstreken', *sjoetterie* 'Schuttershof', een heerlijkheid in Sint-Omaars, *sjoepboeterie* in Sint-Omaars: scheepstimmerwerf, *sneukelrie* 'snoepgoed', *snoeperie* 'lekker eten', *soldatoerie* 'leger, kazerne', ook in de Belgische Westhoek, *sputterie*, 'sproeistoffen, het sproeien', ook in de Belgische Westhoek, *nissjerie*, visplaats in Wormhout, *vlassjerie* 'vlasbedrijf'.

Jac AMEEL

Hoewel heel veel nieuwe begrippen en zaken nu benoemd worden met een ontleening aan Frans, zijn er nog vrij recente znw. voor nieuwe dingen. De meeste nieuwe znw. voor nieuwe dingen, ten gevolge van de technische vooruitgang, zijn uit het Frans overgenomen, b.v. *bat* 'dorsmachine', *kremenze* 'afromer', Fra. *crémense*, (vandaar: *kremenzekot*), *alimangkooten* 'veevoer drijven', van Fra. *aliments*, en natuurlijk veel onderdelen van auto's.

Toch zijn er enkele nieuwe Vlaamse woorden in de laatste decennia in omloop geraakt, soms speelse en grappige vondsten, scheppingen van de Frans-Vlamingen zelf en dus geen port uit West-Vlaanderen. Enkele voorbeelden zijn *beteriinge* 'kunstmest' (Volkerinkhove), *googer* 'draineerder' (Westkappel), *klaver* 'oude Citroën-4' (Zegerskappel), *iizeren pèerden* 'tractoren' (Zegerskappel, Eringem), *snuufsjepper* 'klein plantmachientje voor bonen' (Zermezele), *spuger* 'brommer' van *spotteren*, 'sputteren' of 'sprinten', vgl. Gezelle: *spoeterwiel*, 'fiets', *spuger* 'motorfiets', *brommer*, *sputkalut* en *sputmachine* 'sproeimachine' (Volkerinkhove, ook Belgische Westhoek, *potterie* 'sproeistoffen', 'het besproeien' (Rekspoede, Zegerskappel, ook Belgische Westhoek, *pot* 'draineerbuis' (Steenvoorde, Westkappel), *potbulle*, eigenlijk 'pannendeksel', 'schotelantenne' (Westkappel), *protter* 'brommertje' klanknabootsend; *prot* kan 'scheet' betekenen, *steker(tje)* en *keer* 'klein braak- of plantmachientje', vooruitgestoken met de handen (Bambeke), *spuger(tje)* 'motorfiets', *sterre* 'aardappelrooimachine met stervormige vorkenkranen' (Rubroek), *taarte* 'aardappelrooimachine' (Westkappel), *trappelbatteuze* 'kleine dorsmachine bewogen door een (trappend) paard' (Sint-Janskappel), *vierspuger* 'motor, brommer' (Hondschote), *vierwielder* 'Mercedes, berline' (Zegerskappel), en *zonne* 'aardappelrooimachine met zonvormige vorkenkranen' (Ekelbeke).

Verskil tussen lütje en bitje

E bitje is meestal stoffelijk, je kunt het in verband brengen met het woord *bete* (van *bijten*) waar het een verkleinvorm is. Het is bijna hetzelfde als een stukje. Het is de verkleinvorm van 'beet'. Je moet het als 't ware kunnen bijten. Er is een duidelijk parallel met het Frans *morceau* volgens Larousse en Dauzat verwant is met *mordre* 'bijten'. Vandaar b.v. *e bitje suker* 'klontje', *e brood* 'een stukje', *e bitje kuusj papier* 'een stukje schoon papier' enz.

Het Frans-Vlaamse *e bitje* kan geen bijwoordelijke voorbepaling zijn, *e lütje nek*, *e lütje gaon*.

E lütje is meestal niet stoffelijk: het kan zowel bijwoordelijke bepaling als bijwoordelijke voorbep. zijn: *e lütje beien*, 't is *lütje elléén*, *e lütje te vroeg*, *e lütje te vele* enz., een beetje 'even' wacht een poosje geleden, een beetje 'wat' te vroeg, een beetje (wat) te veel, enz. Er is ook een parallel maken tussen *e lütje* en het Fra. *un peu*. *E lütje* kan ook bv. voorbepaling zijn: *be je e lütje tiid* 'e tjes tijd', *e lütje pasjensje* 'wat geduld'.